

— Lector voor de Jeugd. —

DE OSSENKOOPER VAN 's HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

HOOFDSTUK I.

Wie Noord-Brabants hoofdstad kent, — zal zich heel wat weg moeten denken, eer hij een eenigszins juiste voorstelling van Den Bosch zal hebben, zoo als het in 1566 was, — 't is waar, nog komt er de Dommel uit het Zuid-Westen gekronkeld, nog nadert er de A. uit het Zuid-Oosten, nog omspoelen ze samen de stad om zich bij de Ortherpoort te vereenigen en dan broederlijk en onder éénen naam, als Dieze naar Crevecoeur en de Maas te spoeden. Maar de oude wallen waarlangs ze zoo lang geklotst hebben, zijn weggebroken en van de Vuchter-, St-Jans-, Orther-, Hinthamer- en St-Antonispoorten zijn nauwelijks de namen bewaard gebleven. Ook de uitgestrekte moerassen, welke noord-west- en noord-oostelijk de nadering tot de veste belemmerden en de stad tegelijk ongezond en onneembaar maakten, zijn door de verbeterde afwateringswerken in vruchtbaar land omgezet. En waar eenmaal de drassige bodem den last van een enkelen, verwaalden reiziger niet droeg, staat nu een van Neerland's schoonste stationsgebouwen breed en machtig op z'n onverwrikbare fundamenten.

Maar ik wilde van Oud-, niet van Nieuw 's Hertogenbosch verhalen.

xxv

't Was dan in 1566, op een heeten namiddag in 't laatst van Augustus, dat een kloek gebouwde man van de Vuchterzijde de stad naderde. Hij liep met dien geregelden, langen stap aan reizende kramers of kooplieden eigen; terwijl een stevige eiken knuppel met een riempje om den rechterpols geslagen, hem tot steunsel, misschien ook tot wapen diende. Een ruime, blauwe kiel verborg z'n wambuis en tevens den koppel pistolen, welke in z'n gordel staken. Een breedgerande vilthoed dekte hem 't hoofd. Z'n zware, leeren laarzen dreunden zwaar op den eenzamen, maar rijk belommerden weg. En aan z'n gelaat was 't te zien, dat hij verlangde thuis te wezen.

Dicht bij de ophaalbrug, welke over de Dommel was neergelaten kwam van een landpad een boer op den weg. Met een glans van herkennen op 't door weer en wind gebruinde gelaat, wachtte de landman den naderenden reiziger op, en na een wederzijdschen groet begonnen die beiden een gesprek.

„'t Is duchtig warm, Meester Herman” meende de boer, „'t kon zijn, dat we te avond nog zwaar weer kregen. Dieschoer, daar in 't Zuidwesten bevat me niet.”

„'k Ben ten minste blij, dat ik al door de poort kan zien. Ga je ook op de stad aan, Gellis-Jans?”

„Ja, da's te zeggen, dat 'k efkes ga zien, of ik de vrouw niet wat kan helpen dragen. 't Zal zoo om den tijd zijn, dat ze van de markt weerom komt. Goede handel gehad vandaag, als 't niet te onbescheiden is?”

„Neen, neen man” weerde Mr. Herman af, „'t is er tegenwoordig de tijd niet naar. Als je zelf nog wat beesten hebt, zie ze dan gauw en goed van de hand te doen. Maar ik wil ze niet hebben, al ben ik tienmaal ossenkooper. Handelen, dat is vredeswerk en eer we een maand verder zijn kon heel ons goede land wel eens in vuur en vlam staan.”

„Zoo, zou je dat denken?” informeerde de boer.

„Of ik het denken zou? Hoort eens Gellis-Jans. Er gebeuren wonderlijke en vreeselijke dingen in ons land. Ik wil niet zeggen, dat het goed is, maar begrijpen kan ik het wel. Zie, ik kom heel van Antwerpen, kompeer, en als ik je moest vertellen, wat ik daar met m'n eigen oogen gezien heb, zou je ongeloovig het hoofd schudden.”

„Zijn er dan weer zooveel van Gods schaapkens onnoozel onthalsd?” vroeg de boer deelnemend. Maar Mr. Herman schudde ontkennend het hoofd. „Daar is vooreerst geen nood voor, man. De Landvoogdesse weet van angst niet wat ze beginnen zal. Geen plakkaat durft ze meer ten uitvoer te leggen. En tot Antwerpen heeft het volk de kerken gezuiverd. Al de papistische afgoderij hebben ze er uit weg gebroken en niemand dorst het ze beletten.”

„Wel, wel, wat ge zegt,” dubde de boer nadenkend, „maar de Schrift zegt toch: Ende wreekt uselven niet beminde, maar geeft den toorn plaetse', gelijk de godzalige prediker Cornelis ons geleerd heeft. Dat is niet Gods werk, die toen Hij geslagen werd niet weder sloeg.”

„Misschien heb je wel gelijk Gellis,”

antwoordde Mr. Herman, „maar als ik dan denk aan al het onschuldig bloed dat door dit land is opgedronken, als ik zie hoe de Booze het telkens weer wint, dan komt de vraag menigmaal bij mij op: Mag dat nog langer? Kan God willen dat we ons geduldig laten slachten, terwijl Hij ons vuisten gaf en een moedig hart, dat om vrijheid schreeuwt. En dan vraag ik mij zelve af: Wat geeft dat machteloos ballen van de vuisten? Doe wat, doe wat! Doe Gideonswerk en God zal het laten gelukken?”

De voetstappen der beide mannen klonken nu hol op de houten brug. De dreigende wolken hadden zich in zware heiren om de stad gelegerd. Reeds viel er een enkele dikke, heete druppel. En een korte nijdige bliksemstraal flitste boven de poort, waar ze onder door gingen.

Een gezonde, ronde boerinne kwam hen op 't Vuchtereind zwaar bepakt en gezakt te gemoet.

„Daar is Hanne al,” zei de boer. En daarop Mr. Herman de toegestoken hand schuddende zei hij ernstig: „Ge moogt wel bidden, dat God u niet in verzoeking leidt. Want ge hebt veel invloed in Den Bosch, en daarom is uw verantwoordelijkheid groot.”

„Misschien heb je wéér gelijk,” antwoordde de ossenkooper. „En ik zal je woord onthouden Gellis Jans. Wel thuis, gij ook vrouw. Ge zult wel haast moeten maken, wilt ge voor de bui nog binnen zijn. Wel thuis.”

Toen stapte hij door. Maar even nog op z'n schreden terugkomende, tikte hij den sjouwenden Gellis-Jans op den schouder en zei:

„Je spraakt over Cornelis den prediker? Overmorgen komt hij 't Woord Gods verkondigen, hier in de stad. Waar, zul je later wel hooren. Zorg maar dat je komt.”

Weinige oogenblikken later barstte boven de stad een hevige onweer los. Maar Mr. Herman had toen reeds z'n huis bereikt, dat in de Ortenstraat stond, vlak bij het St-Geertruidenklooster.

Misschien verwondert het iemand, dat Mr. Herman het in die dagen waagde, zoo maar op den publieken weg onderwerpen te bespreken, en meeningen te uiten, die, hadden verkeerde ooren toegeluisterd, hem een doodvonnis konden bezorgen. Maar ten eerste wist Mr. Herman, dat Gellis-Jans een dergenen was, voor wien 't licht in Wittenburg ontstoken, een licht des levens ten Leven geworden was. En ten andere, de aanhangers van „de nieuwe religie” waren op dat tijdstip in Den Bosch zóó machtig, dat schout en schepenen zich wel twee maal mochten bedenken, eer ze aan een Lutheraan de hand sloegen. En zeker zouden ze 't in dat rumoerige najaar niet aangedurfd hebben, den algemeen bekenden Mr. Herman de Ruyter in hechtenis te nemen. In trouwe, neen. Ze vreesden den verstandigen, doch kort aangebonden Ossenkooper, die van niemand afhankelijk was, en met z'n flinke vrouw, Mariken, de dochter van Jan Liefken, een aardig duitje van omtrent drie duizend gulden 1), getrouwd had. En al was hij niet bemiddeld geweest, dan nóg had z'n uitgebreide handel hem winste genoeg opgeleverd, om niemand naar de oogen te zien. De Heeren wisten dat, want nog berustte ten Stadshuize de brief, waarin hij, nu enkele jaren geleden, „een paspoort had gevraagd, ten einde in Denemarken te kunnen aankopen vijf honderd magere Ossen, om die vervolgens in de omstreken van 's Her-

1) Dat is zooveel als thans twaalf- of vijftienduizend gulden.

togenbosch, in den Bommeler- en Tielerwaard en de Langestraat te doen vetweiden, en ze daarna in de steden des lands te verkoopen.” Genoeg, om te laten zien, dat Herman de Ruyter een aanzienlijk Bosschenaar was, en in 't voorbijgaan op te merken, dat reeds toen de veehandel in Noord-Brabant op groote schaal gedreven werd.

Zoo dorst dan onze ossenkooper vrij uit van verzet tegen de ondraaglijke dwingelandij te spreken; zoo vreesde hij niet openlijk als „ketter” bekend te staan. Zoo dorst hij te droomen van een tijd, waarin de bordjes geheel zouden worden verhangen, waarin die van „de nieuwe religie” z'n dierbare geboortestad zouden besturen, straks in heel 't land konden meester zijn; en we gaan zien, hoe alle voortekenen er op wezen, dat Mr. Herman misschien niet te stoutmoedig had gehoopt.

Nog een enkele laatste donderslag stierf weg in de verte, toen reeds weer menig moedertje in Den Bosch haar bovendeur lossloeg om eens even te neuzen, of ze haar ondeugende bengels de vrijheid maar niet zou hergeven. Want waren ze onder de zwaarste slagen bleek en zwijgend tegen Moeder aangekropen, nu 't gevaar geweken was, roerden ze zich weer duchtig.

Nu, met verlof „voor een klein half uurke dan nog,” holden de knapen en deerntjes de straat op, terwijl Moeder zelf een oogenblikje op de bank ging zitten, onder den luifel, om eens even op te frisschen, of met buurvrouw een praatje te maken over de kinderen of 't weer, over stad en religie. Want, mocht in gewone omstandigheden, het gekal der vrouwkens nimmer over zoo gewichtige onderwerpen loopen, sinds kort was ieders hart in Den Bosch daar zoo vol van, dat zelfs de kinderen ter schole 't er onder elkaar over hadden.

Ook vrouw De Ruyter ontsloot haar deur en stapte even op straat om de lucht te bekijken. Een frissche, flink uit de kluiten geschoten knaap van mogelijk twaalf jaren, met blonde haren, blozende wangen en blauwe oogen, had zijn arm door den haren gestoken en keek reeds hunkerend eerst mede omhoog en dan naar Moeders gezicht, om te zien of ook hij oorlof zou krijgen, om z'n makkers weer op te gaan zoeken. Maar 't duurde hem te lang eer zij uitsluitsel gaf. En dus zei hij vast zelf:

„'t Is heel en al over. Ziet u wel?”

En dan met iets vleiends in z'n ondeugende oogen. „Mag ik, Moeder?”

„Nu, toe dan maar,” lachte Mariken, „maar over een uur weer terug hoor. Anders bromt Vader. En zeg oom Hendrik en tante Anne gendag. En wees niet druk.”

Hij beloofde alles, en draafde haastig weg. Moeder keek hem na, zoover ze kon. En een heldere glimlach rustte daarbij op haar vriendelijk gezicht. Ze was wel een beetje trotsch op haar mooien, gezonden jongen; ze was ook wel een klein beetje mal met hem. Maar wat wilt ge? 't Was een guit, 't was een ondeugd en een driftkopje soms, maar 't was tevens haar eenigste, en z'n hart was van goud.

Toen hij reeds lang om dien hoek ginds verdwenen was, stond ze nog — in gedachten. Daarop ging ze zuchtend in huis: „Wat zou 't zijn, als Job eens groot was? Zou dan de zon der vrijheid in top staan — of, in nacht en duister zijn ondergegaan?”

O, ook zij had den Heere leeren liefhebben, omdat Hij haar 't eerst had liefgehad. Ze had soms er over gedacht, dat de tijd kon komen, waarop ook voor haar, ook voor Herman de brandstapel kon worden ontstoken. En ze geloofde, dat ze moedig en gelaten iedere marteling om 's Heilands wil zou

doorstaan. Maar als ze aan Job zouden komen, aan haar kind

Onwillekeurig vouwde ze de handen en bad: „Leid ons niet in verzoeking, en uw wil, Heer, geschiede.”

Ze trad voorzichtig haar huiskamer binnen, want Mr. Herman, oververmoeid van de reis, welke hij met grooten spoed en grootendeels te paard had afgelegd, had zich voor een uurtje te ruste gevlijd.

Dan, haar voorzorg was overbodig. Nauw had ze dicht bij 't venster, achter haar spinnewiel plaats genomen, of de deur welke toegang gaf tot het slaapvertrek ging open en Mr. Herman trad op haar toe.

„Is de bui al over, Mariken?” vroeg hij, zich vriendelijk over haar heen buigende.

„Gelukkig ja, Herman,” gaf ze ten antwoord. „'t Is anders boos weer geweest, al schoon ik geloof dat gij er niet veel af gemerkt hebt.

„'k Was te vermoeid, Moeder. En zoo de slagen nog zwaarder geweest waren, zou ik vast nog niet ontwaakt zijn. Ge weet niet, hoe afgemat ik mij voelde, toen ik te middag onzen goeden St-Jan weer in 't oog kreeg. Den ganschen dag bijkans had mij de felle zon op den rug gebrand. En daarbij was de lucht zoo heet, dat het leek of ze boven de Brabantsche heide beefde.”

De Ossenkooper was inmiddels tegenover haar op een fraai besneden eikenhouten bank gaan zitten, met de stevige handen op de breed gezette knieën, gelijk iemand doet die den middagdut uit heeft en nog niet geneigd is aan den arbeid te tijgen.

„En — zijt ge tot Antwerpen naar eisch geslaagd?” begon z'n vrouw weer te vragen.

„'t Spijt me althans niet, er geweest te zijn, want ik heb er in enkele dagen

meer beleefd, dan anders in jaren, ja in al den tijd mijner reize naar Denemarken en Oostland, is mij zooveel zonderlings niet ontmoet, als in deze weinige dagen."

"Ge zoudt me waarlijk nieuwsgierig maken, man" meende vrouwe De Ruyter met een klein lachje. "Of geldt dat al te gaar zaken, waar wij, vrouwkens niet mee van doen mogen hebben."

"In trouwe neen, vrouw," weerde de ossenkooper af „ge zult het al hooren, wanneer te noen de broederen van 't Consistorie mij komen bezoeken om den uitslag mijner zending te vernemen. Zorg maar dat ge niet zooveel hoort, dat ge er te nacht van gaat droomen."

"Waar is Job?" vroeg hij daarna met een weinig bezorgdheid.

"Hij heeft mij oorlof gevraagd, nog even naar broer Hendrik en zuster Anne te gaan," was 't antwoord. „Maar zoo dadelijk zal hij er wel weer zijn."

"Dan is 't goed, Moeder. Ik heb niet graag, dat de jongen in dezen rumoerigen tijd, bij den avond achter straten dwaalt. Daar is niets goeds voor hem te leeren. En tot Antwerpen heb ik door zulk slag boefjens te wonderlijk werk zien beginnen, dan dat ik voor onzen driftkop niet bevreesd zou zijn. Doch daarvan vertel ik je straks wel. Ik moet nog even de stad in, om bij Joris Jorissen, den dienaar van den Heiligengeestmeester te vragen of hij het de broeders wel aangezegd heeft, dat ik ze te avond hier verwacht."

Hij stond op en ging heen. Maar Moeder Mariken bleef niet lang alleen. Jobie wist van gehoorzamen en zorgde dus niet over zijn tijd te zijn. En een poosje later zat de knaap op de plaats waar zoo even Vader gezeten had en snapte en vroeg honderd uit. Moeder was dat gewend. Ze beantwoordde dan altijd maar zoo goed 't haar mogelijk

was en luisterde verder toe, want ze wist graag wat er in 't hart van haar kind omging, goeds of kwaads.

„Slaapt Vader nog, Moeder?"

„Neen, jongen, hij is even uitgegaan."

„O, waar naar toe, of weet u dat niet?"

„Jawel, Job. Vader is naar Joris Jorissen, nieuwsgierig manneke."

„O, dan zal Vader 't ook nog wel zien. Moeder, ze gooiden een monnik van den Windmolenberg met vuil, een heele troep jongens. En hij liep zoo hard!"

„Foei Job. 't Is toch niet waar? Die arme man."

„Ja, heusch Moeder, vind u dat zoo erg? Dan had ie maar binnen moeten blijven."

„Maar Job!"

„Ja zeker Moeder, hij weet toch net zoo goed, als iedereen, dat die van „'t consistorie", niks van de papen weten willen. En *die* zijn nu toch de baas. En Vader hoort er immers zelf ook bij?"

„Hoort eens Job, dat zijn allemaal dingen, waar kinderen nog niet over mogen meepraten. Wel foei, dacht je nu, dat de broeders van 't Consistorie, het goed zouden vinden, dat ondeugende straatjongens een vreedzamen man mishandelden? Je hebt er toch zelf niet aan meegedaan?"

Job kreeg een kleur, maar hij zei toch: „Neen, Moeder, want 't was al zoo'n oude man. U weet wel diezelfde, die vroeger wel eens kwam bedelen voor Baseldonck, met zulk spierwit-haar."

„Gelukkig, jongen, dat jij zoo iemand geen kwaad wou doen. Maar als 't nu een jonge broeder geweest was, had je hem dan wèl gegooïd?"

„Dat weet ik nog niet" zei Job, „'t Zijn immers toch allemaal beulen, die de arme Lutheranen willen vermoorden. Als ze ons aandorsten, zou

u ook maar eens zien. En *wij* doen toch wat de Heere zegt en zij niet."

"Je zegt meer dan je verantwoord kunt baasje," hernam Moeder ernstig. „Zeker er zijn vele geestelijken, die wreed zijn tegenover onze arme geloofsgenooten. Doch er zijn er ook veel, die het moorden en dooden afkeuren, en meelijden met ons hebben, omdat zij meenen, dat wij arme verdoolde schapen zijn. En geloof gerust, dat die menschen voor ons bidden. Je zegt, dat *wij* doen wat de Heer wil? Ja, dat moet je altijd maar probeeren jongen. Want weet je wel wat God van ons vraagt?"

Jobje bleef het antwoord schuldig.

"Nu," zei Moeder, „krijg dan den Bijbel maar eens en lees moeder eens voor, wat er in Mattheüs 5:44 staat."

De jongen kreeg het zwaarlijvige boek, dat toen nog in Den Bosch niet behoefde te worden weggestopt, maar dat toch nog niet in veler handen was wijl het daarvoor te duur was. Na eenig zoeken vond hij de plaats en z'n flinke heldere jongensstem verzachtte zich uit eerbied toen hij las:

"Maar ick segge u: Hebt uwe vijanden lief, segen se die u vervloeken, doet wel dengenen die u haten, ende bidt voor degene, die u geweld doen, ende die u vervolgen. Opdat gij meugt kinderen zijn uwes Vaders, die in de hemelen is. Want hij doet sijne sonne opgaan over boose ende goede, ende regent over rechtveerdige ende onrechtveerdige."

"Zie je nu wel, dat de Heere ons wat anders vraagt, dan onzen vijand te mishandelen?" vroeg vrouw Mariken terwijl de knaap het boek weer wegborg. Daarop ging hij een oogenblik zwijgend, naast Moeders stoel staan, toen vroeg hij: „Als 't weer predicatie is in 't veld, mag ik dan mee, Moeder?"

Moeders gelaat klaarde op. Ze bemerkte met blijdschap, dat haar jongen

belang stelde in de dingen, die 't Koninkrijk Gods aangaan. En ze fluisterde hem in 'toor: „Je mag mee hoor. Overmorgen predikt de eerwaarde Cornelis, misschien wel in de stad. Maar mondje dicht, begrepen."

Daar viel de klopper op de deur, en de eerste der broeders van het Consistorie trad weldra het vertrek binnen. 't Was een eenvoudig ambachtsman, die 'tzeker heel wat minder ruim had dan Mr. Herman met z'n familie. Maar toen hij, wachtend op den huisheer en de overige broeders, met vrouw Mariken een gesprek begon, bleek het al spoedig, dat hij ondanks z'n schamele kleeding, een Koningskind was „arm naar de wereld, maar rijk in God."

Terwijl intusschen de andere broeders en onder die alle niet 't laatst Mr. Herman zelf, het huis in de Orthenstraat opzoeken, vinden wij gelegenheid, eer we gaan beluisteren, wat er dien avond ten huize van De Ruyter besproken werd, ons op de hoogte te stellen van wat men in die dagen te 's Hertogenbosch en overal hier te lande onder „het Consistorie" verstond. Onze tijd daartoe is niet lang, maar ik denk je er ook niet lang mee op te houden.

HOOFDSTUK II.

Het Consistorie dat was de kerkeraad. Waar ergens in ons land de belijders van „de nye leer" in aantal wiesen, daar werden al spoedig sommige mannen gekozen, die er voor te zorgen hadden, dat alles in de kleine „gemeynte Christi" eerlijk en met orde geschiedde. De predikers, welke het land doortrokken, om overal het zuivere Evangelie weer te verkondigen waren meest eenvoudige, in ieder geval arme mannen, die een reispenning moesten hebben en kleederen en brood. Daar zorgde het Consistorie voor.

De gemeente mocht klein zijn, er waren allicht armen, weduwen en wezen onder. Die moesten geholpen worden en ondersteund. Dààr zorgde het Consistorie voor.

Om een klein beetje vrijheid te erlangen, moesten herhaaldelijk stukken, smeekschriften worden opgesteld aan stadhouders en prinses, aan schepenen of schout. Dààr zorgde het Consistorie voor.

En de arme verdrukten en allen die ontevreden waren over 't bestuur der Landvoogdes, over de Inquisitie en de Plakkaten, schaarden zich zoo gaarne om dien Kerkeraad, dat Consistorie heen, dat men in menige stad, alle ketters eenvoudig noemde: „die van 't Consistorie.”

Voor het Consistorie van Antwerpen heeft veel gedaan. Had men in andere plaatsen hulp of raad noodig, men stuurde iemand dààr naar toe. Dat Consistorie was in vele opzichten de Moeder, de toevlucht, de Raadgeefster van alle andere. En 't verwondert ons dan ook niets, dat de Bossche Kerkeraad in het moeilijke, woelige jaar 1566 Herman de Ruyter naar Antwerpen gezonden had om raad te vragen. We willen hopen, dat hij wezenlijk hulp gevonden heeft. Maar als wij ongemerkt, het nu verlichte woonvertrek van Mr. Herman weer binnen treden, hebben de broeders den uitslag van zijn zending reeds gehoord, en nu zitten ze met open mond of ernstige gezichten verder toe te luisteren, bij wat de Ossenkooper over z'n wederwaardigheid mededeelt. 't Is een heel gezelschap, ziet ge wel? Bijkans twintig personen. En toch zijn er nog enkele afwezig, want het Bossche Consistorie telt in 't geheel niet minder dan vier en twintig personen, waaronder echter geen predikant. Wel is er een „schrijver”. Hij onderteekent uit aller naam de verzoeken en brieven,

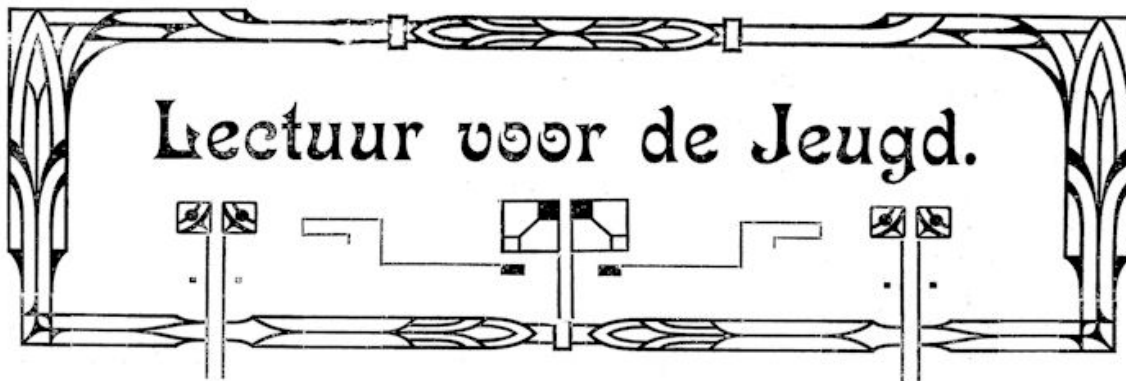
die door de hervormden aan de stedelijke regeering worden gericht, hij houdt een lijst van allen, die zich laten inschrijven. Binnenkort zullen we andere broeders, als collectanten met zakje of bordje gedurende de prediking zien rondgaan, om liefdegaven te ontvangen. Van dat geld worden dan de armen verzorgd door aalmoezeniers of armeesters; terwijl de ontvanger of Heiligegeestmeester, dezelfde die Joris Jorissen als loopknecht in z'n dienst heeft, gelijk we reeds hoorden, namens het Consistorie, de eerwaarde predikers in hun onkosten te gemoet komt.

Deze is het ook, dien we 't eerst, na ons heimelijk binnentreden, hooren zeggen: „En als onze „schrijver” nu met z'n aantekeningen gereed is, moet ge ons toch eens wat wijloopiger verhalen hoe de zaken tot Antwerpen staan, en wat er waar zijn mag, van 't gerucht, dat een woeste menigte aldaar de kerken geplunderd zou hebben, Mr. Herman.”

„Op mij behoeft gij niet te wachten,” antwoordde de schrijver z'n papieren bijeen rapende, „ik ben zelf te nieuwsgierig om te vernemen, wat broeder De Ruyter ons te vertellen heeft.”

„Welaan dan vrienden, gij zult er uwe ooren gewis doof aan hooren, want te oordeelen naar 't geen ik zoo straks in de stad heb hooren kallen, weet men hier nog maar bitter weinig, van wat er geschied is,” aldus nam onze Ossenkooper het woord. En hij vervolgde: „Maar zoo gij 'toorbaar vindt, wil ik even m'n Mariken roepen, opdat ze ons een verfrisschenden dronk schenke, en mede komt luisteren. Want te middag reeds heeft ze mij gevraagd, mijn avonturen te mogen hooren.”

Daar niemand zich hiertegen verzettede, verliet Mr. Herman z'n woonvertrek om dadelijk daarop met Mari-

DE OSSENKOOPER VAN 'S HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 58).

Doch toen ik den volgenden morgen langs de Lieve-Vrouwekerk kwam, stond daar reeds een groote menigte saamgeschoold, waarbij zich van tijd tot tijd iemand voegde, die uit de kerk kwam, om dan lachende mede te deelen, hoe 't daar binnen geschapen was.

De kerkdeur stond trouwens voor ieder open; dus besloot ik met eigen oogen eens te gaan zien. Wonderlijk tooneel. De kerk was van binnen al zoo rijk als onze St. Jan en ook ruim zoo groot, naar ik schat. 't Hing alom vol met goud, zilver, schitterend tapijtwerk en edelgesteenten. De vloer was bedekt met praalgraven, waarop de beeltenissen lagen uitgestrekt van geharnaste ridders en van edelvrouwen. Hoog in de lucht hingen gescheurde banieren. En de pilaren prijkten met de wapenschilden van het Gulden Vlies.

Trouwens gij, die weet, wat schatten aan de St. Jan verspild zijn, gedurende eeuwen, behoeft dat al wat gij uit eigen aanschouwen kent, slechts wat te vergrooten en te verheerlijken om u

xxv

de Lieve-Vrouwekerk te Antwerpen te kunnen voorstellen.

Maar 't hoofdsieraad van de kerk: het Mariabeeld, dat anders na den ommeegang een week lang rijk versierd te pronk gezet pleegt te worden, was nu achter het ijzeren koorhek gezet. De priesters waren zeker beducht voor heiligschennende handen!

Nu er was reden voor die vrees, als ik den troep volks bezag, die ginds dieper in de kerk oneerbiedig tegen het hek op hing. 't Waren meest straatjongens en baliekluivers, waaronder zich misschien wat ambachtssluiden zonder werk hadden gevoegd. En ze vermaakten zich hartelijk om de voorzorg welke de voorzichtige priesters genomen hadden.

„Foei Mayken!” spotte een grove stem „laat ge u zoo spoedig uit het veld slaan. Zijt ge nu al naar uw nest gevlogen.”

„Denkt ge dus het gevaar te ontloopen?” schreeuwde een ander, die er haveloos en dreigend genoeg uitzag. „Pas op, Mayken! Uwe ure nadert met rassche schreden!”

Door spottend gelach, of onheilspel-

8

lend gemor gaven de anderen hun instemming met het gesprokene te kennen.

„He, Mayken!” kreet een ruwe, stevige kerel, „roept mij eens na, zoo ge 't hart hebt: Vivent les gueux.”

En „Vivent les gueux” brulden ze allen als uit één mond, één long.

Maar het beeld achter 't hek bleef stom en langzaam drentelde de ongure troep van die plaats weg, doch bleef in de kerk ronddwalen.

Geen priester liet zich zien. Af en aan kwamen telkens een paar deftige burgers de zijdeuren binnen om toe te zien zooals ik. Doch velen slopen spoedig weer heen, als ze hoorden hoe het geboefte de beelden uitschold of het altaar bespote.

Omtrent den preekstoel speelden inmiddels wat baldadige knapen, tot op eenmaal, ze hadden 't hoofd vol van prediken en predikatiën, een hunner uitriep: „Zullen we eens preekheer spelen, maats?”

Dat woord scheen een grooten leker ¹⁾, die er bij stond te gapen, bijs-ter naar 't zin te zijn. In een wip was hij zelf op den kansel geklommen, sloeg er een boek op en begon toen in ruwe platte taal, eenige zotte redenen voort te brengen, waarmee hij een monnikspreek probeerde na te bootsen.

't Was een malle vertooning, die lange, havelooze figuur met een ouden stroohoed op het hoofd en gekleed in een gescheurd zwart wambuis, daar te hooren razen. Hij scheen zelf geweldig veel schik in 't geval te hebben en brak van tijd tot tijd z'n quasi-ernstig gepreek door een dol gelach af.

Van beneden werd hem door het volk, dat zich nu rond den kansel begon te verzamelen, toegeschreeuwd, dat hij zou ophouden, terwijl anderen daarentegen hem toejuichten, in de han-

¹⁾ ogeschoten bengel.

den klaptten en den geuzenkreet aanhieven.

De kleine rakkers, die het heele spel aan den gang geholpen hadden, zaten ondertusschen ook niet stil. Ze gooiden den redenaar van alles en nog wat om de ooren; en sommigen beklommen zelf ook den preekstoeltrap en begonnen hem bij de beenen te trekken. Al dat tumult, door hem zelf ont- ketend, scheen den slungel evenwel naar 't hoofd gestegen te zijn. Als een dolleman sloeg en trapte hij van zich af, ving, zoo goed en kwaad het ging, de voorwerpen, waarmee hij gegooid werd, op en wierp ze weer op z'n aanvallers terug, terwijl hij middeler- wijl met z'n vuile rede voortging.

En niemand wist hoeveel gekheid en hoeveel ernst onder dit alles door- liep, tot plotseling een jong varensge- zel en blijkbaar een goed papist, met z'n vuisten zich door den tierenden en joe- lenden troep jongens onder aan den stoel, een weg baande, de trap opvloog en zonder veel omslag den spotter par- does van alle trappen naar beneden smeed. Doch de ander greep zich in z'n verbouwereerdheid aan den zee- man vast, zoodat deze mede omlaag rolde.

Een oogenblik was het doodstil, maar 't bleek nauwelijks dat geen van beiden zich erg had bezeerd, of het volk begon partij te kiezen, en ook de zee- man en de lekker gingen elkaar weer te lijf.

Ik hield mij wijselijk op een afstand en wist dus zoo dadelijk niet in wiens voordeel de strijd beslecht zou worden. Daar klonk een pistoolschot. Dolken en messen werden getrokken, een klein troepje maakt zich onder hevig getier van de groote menschen verwarring los en even later gelukte het die eersten den gekwetsten schippersgezel veilig buiten het kerkgebouw te brengen.

Maar de grootste schreeuwers gingen hem na en dus de kerk uit. Slechts enkelen bleven nog achter, die zich echter gewillig lieten gezeggen, toen de kerkbewaarders verschenen en hen verzochten eveneens heen te gaan. De laatste man zelfs liep weldra op straat en ik hoorde achter ons de zware deuren dicht vallen en het knarsen van grendels en sloten. Onze Lieve Vrouwe was er genadig afgekomen. Tot nog toe althans.

Eer ik mij ter ruste begaf, hoorde ik nog vertellen dat de gewonde zeeman voor de Magistraat was gebracht en daar juist alles had verteld, zooals 't zich had toegedragen.

Mr. Herman hield even op. Z'n Mariken reikte hem een frisch gevulden beker toe, welke hij gretig aannam, want ondanks 't onweer van 's namiddags was het toch nog drukkend warm vooral in de huizen.

Ook de broeders van het Consistorie grepen nog eens naar de bekers, die ze gedurende den ganschen tijd van 't verhaal onaangeroerd hadden laten staan.

„Ge verhaalt ons wonderen, De Ruyter,” meende er een.

„In dat alles merk ik weinig van 's Heeren Geest,” peinsde een ander.

„Werden onze broeders van „de nije leer” niet beschuldigd, dat vuurtje te hebben aangestookt?” vroeg een derde.

„Neen, vrienden,” hernam de verhalen, Mariken z'n beker toeschuivende, „ieder was te verbaasd om te oordeelen. Roomsche en Onroomsche waren gelijkelijk bevreesd, dat straks het baldadige grauw naar de woningen, vooral der rijken zou trekken. En in die gemeenschappelijke benauwdheid dacht niemand aan beschuldiging en elk slechts aan eigen veiligheid.

Doch laat mij verder 't vertellen. 't Voornaamste komt nog aan.”

„Ge begrijpt,” vervolgde de Ossenkooper z'n verhaal, „dat ik naar bed ging dien avond met het vaste voornemen m'n terugreis nu niet langer uit te stellen, dan tot den volgenden middag na den noen. Van m'n commissie bij de broeders van 't Consistorie was n.l. nog niets gekomen, daar ik de meesten hunner zelf onder de toeschouwers had opgemerkt, dien dag. Ik moest dus ook gedurende den morgen van Dinsdag den 20sten Augustus nog wel tot Antwerpen blijven. En ik begaf mij voor alle zekerheid reeds vroeg op 't pad.

Daar ik den vorigen dag reeds met hen had afgesproken, wanneer en waar ik hen zou kunnen vinden, liep ditmaal de zaak beter van stapel. Maar toch werd 't nog ruim halftwaalf eer ik afscheid kon nemen. En toen verzocht mij de Schrijver ten zijnent te blijven middagmalen, wat ik niet kon en ook niet wilde afslaan.

Natuurlijk spraken wij aan tafel slechts van de dingen, welke 's Maandags geschied waren. En broeder Geleyns, die ten stadhuize ook schrijver is, wist mij te verhalen, dat 's avonds nog laat dien voorgaanden dag, de stedelijke Raad vergaderd was geweest om te beoordeelen wat er te doen stond. Noch de burgemeesters, noch de leden wisten hoe ze er mee aan moesten. En allen bejammerden het dat Prins Willem nu afwezig was. Ten laatste had een der Heeren voorgesteld in allerijl een renbode naar Brussel te zenden, om hem te vragen toch spoedig terug te keeren.

„Maar waarom dan toch,” mocht ik zoo vragen, „heeft de Magistraat de schuttersvendels niet in de wapenen doen komen, broeder Geleyns?”

„Men was bang, en misschien niet ten onrechte, dat de schutters gemeene zaak zouden maken met de muitelin-

gen, en in ieder geval niet op het volk zouden schieten," was z'n antwoord.

"Nu," zei ik, "als 't in den Bosch gebeurde, schoot ik ook niet."

"Toch is zulk oproer niet goed," zei de zachtmoedige Geleyns weer, "en we moeten onze wettige overheid gehoorzamen."

"Natuurlijk kon ik hem dat niet tegenspreken, maar ik merkte toch op dat het martelen van onschuldige kinderen Gods heel wat snooder nog is, dan het vernielen van houten en steenen beelden.

En zoo kregen we een belangrijk en leerzaam gesprek over 't geen ons betaamt in dagen als deze: stil berusten, gelijk broeder Geleyns wilde, of desnoods met het zwaard in de vuist voor ons goed recht opkomen.

Ge weet, dat ik wat kort aangebonden ben, en niet makkelijk kan dulden, waar ik onrecht speur."

De gasten glimlachten. Ze kenden De Ruyter. Maar een donkere wolk gleed even over vrouw Marikens gelaat, zij kende hem nog beter.

"Nu, broeder Geleyns bracht mij dan een eind weg," hervatte de Ossenkooper. "t Was wonderlijk woelig op straat en warm, o zoo warm. 't Leek of er overal onweer dreigde. Maar onder de menschen nog meer dan hoog in de luchten.

Men had natuurlijk spoedig genoeg bemerkt dat de Magisstraat geen enkele voorzorg had genomen en daaruit begrepen, dat het Stadsbestuur bang was. Zoo zagen we dan nog eens de Lieve-Vrouwekerk vol baldadig gepeupel. Ik dacht mij er echter ditmaal niet zoo lang op te houden als den vorigen dag. En ik haastte mij met den Schrijver ter deure weer uit, toen we bij den uitgang van een wonderlijken twist getuige werden.

Een arme oude vrouw, die terzij

van de kerkdeur in de open lucht haar kraampje had opgeslagen, waarin ze waskaarsen, ouwels en dergelijke prullen verkocht, was aan 't razen en tierren tegen sommige omstanders, die haar gesard hadden en nog stonden te plagen.

Nu, het oudje was de straattaal wonderwel machtig. Telkens als er weer een van de straatslijpers een bespotting over hare kramerij liet hooren, braakte ze een vloed van verwenschingen uit, waar van je 't haar te berge rees.

"t Sja, oude kol," hitste er een, "t zal haast met uwe afgodische nering gedaan zijn."

Dat was haar te veel. Ze stond op, wit van woede en nijdig als een furie, en wierp den spotter haar krukske naar 't hoofd. Deze liet dat natuurlijk op zijn beurt weer niet onbeantwoord. Anderen mengden er zich tusschen en weldra lag de gansche handel van de booze oude onder den voet.

Sommigen ook kozen haar partij en — gelijk 't gemeenlijk gaat, — weldra groeide de menigte aan en telkens meer aan, zonder dat de meesten recht meer wisten, wat er aan de hand was, of waar 't om ging.

Met dat al stonden Mr. Geleyns en ik langzamerhand zoo zeer in 't midden, dat er geen sprake van was, weg te komen. We lieten ons dan ook maar geduldig duwen en stooten en kwamen zoo met al 't overige volk in het kerkgebouw terecht.

Niemand wist natuurlijk, wat hij er doen moest; niemand deed ook nog iets. Alleen was er een wonderlijke onrust onder die honderden, alsof er toch iets gewichtigs te gebeuren stond. En 't gegons werd al sterker en sterker. Af en toe klonk er zelfs een oproerige kreet boven uit.

Daar verscheen plotseling heel 't stadsbestuur met Jan van Immerzeel, den

markgraaf van Antwerpen, bevelhebber van de stad en de twee burgemeesters.

Dat hielp. 't Werd langzamerhand merkbaar rustiger in de kerk. Hier en daar zag ik een der heeren tot een groepje menschen spreken en hun be-
duiden, dat het beter was, zoo ze naar huis gingen. Eindelijk werd dat door een der burgemeesters ook in onze buurt gevraagd.

„Och 't is zoo avond, burgemeester,” zei er een, „laat ons nu maar blijven, om de avondmis te hooren.”

„Er is van avond geen dienst mannen,” was 't antwoord, „ge zult het zonder Vesper moeten doen.”

„Laat ons dan maar maken, dat we weg komen,” stelde er een voor. En zoetjes aan kwam er beweging in de menigte, naar de uitgangen toe.

Of nu de Raad een goed voorbeeld wou geven, in de hoop, dat het volk dan zou volgen, in ieder geval de Magistraat was het eerst weer op straat. Maar ik had wel gezien, dat ze de meeste deuren hadden doen sluiten. Slechts één uitgang lieten ze openstaan, waardoor het volk zich verwijderden kon. Daardoor kwamen velen voor een gesloten deur en bleven dus onwillekeurig rondrentelen.

Rustig stond de Markgraaf met eenige bedienden in 't midden, toen opeens door den geopenden toegang met veel lawaai weer een troep volks van buiten naar binnen drong, den bevelhebber omsingelde, hem onder een luid hoera, en ondanks z'n verzet naar buiten bracht, en alle deuren weer openzette, om hun vrienden binnen te laten.

Nooit heb ik op eenmaal zooveel menschen ergens binnen zien komen. 't Was een doorbraak van menschen, een verbolgen zee, een stortvloed. O, vrienden, ik ben geen lafaard, ge weet het allen. Maar m'n hart beefde toch van vrees, toen ik dat geluid hoorde.

't Loeien van den storm kan vreeselijk zijn — dit was ontzettender. Je wist niet wie er riep of wat of hoevelen. 't Scheen of die duizenden slechts één stem hadden, één gebrul uit den afgrond, dat nimmer scheen te zullen eindigen, dat nooit aan 't einde van z'n adem scheen te komen; dat ginds reutelend wegstierf om elders met waanzinnig gehuil weer te herleven. En 't werd mij te bang te midden dier ontketende, vleeschelijke duivels. Ik zag op eens, dat ik alleen was, dat de menschenzee Mr. Geleyns van mijn zijde had weggeslagen. En ik wou ook weg, naar buiten in de vrije lucht, om verlost te zijn van dat vreeselijk geluid dier duizend waanzinnige stemmen, die nu op een vreeselijke wijs een onzer heilige psalmen begonnen aan te heffen.

Ik schaamde me, o ik schaamde me broeders. 't Was of ik vlak in 't aangezicht geslagen werd, toen ze voor hun goddeloos werk onze liederen ont-heiligden. En toch kon ik niet weg komen. Telkens als ik iets gevorderd was in de richting der deur, hielden anderen mij tegen. Ik verzocht ze vriendelijk mij door te laten. Doch ze hadden voor niemand ooren en voor niets. Ze zwaaiden met hamers en bijlen, die ze, ik weet niet waar, vandaan hadden. Dreunend viel het ijzer op de splinterende banken en stoelen. 't Begon kalk te regenen van de neerploffende ornamenten en vergruizelde beelden, die ze begonnen neer te werpen. En te midden van het helsch geraas gierden hun gillende kelen:

Dat sij werden beschâemd,
Die daer ('t welck niet betaemd)
Tot beeldn sijn gevloten
En dienen den afgoden.

Dwars daar tegen in brulden anderen omtrent het koor, waar een troep bezig was met het groote Mariabeeld, in 't Waalsch:

„Tailer ne te feras l'image
De quelque chose que ce soit !
Sy honneur luy fais ou hommage
Bon Dieu jalousie en reçoit.”

En bij iedere nieuwe noot werden er dolken opgeheven, die met ontelbare stooten het onbezielde ding doorboorden.

Ten langeleste gelukte het mij weer buiten te komen, waar 't evenzeer zwart van menschen zag, die zwijgend stonden te luisteren naar het vreeselijke geluid dat in de kerk zich liet hooren.

Ik was suf en doodop van vermoedheid, want gelijk ik toen eerst begon te berekenen, had ik eenige uren binnen die muren doorgebracht. En 't waren gewis van de merkwaardigste mijns levens. Nooit, broeders, nooit heb ik geweten, hoe vreeselijk de woede is van een volk, dat zich op eenmaal aan z'n driften en hartstochten overgeeft. En God beware ons arme land daarvoor, dat de langdurige marteling en tyranny ooit onze heele natie d'us bezeten make, als ik de Beeldstormers gezien heb.”

„En zijt ge dien avond toch nog op reis gegaan, De Ruyter,” vroeg Mariken, die als de anderen, met belangstelling en ontroering geluisterd had.

„Neen, Mariken. Ik meende, dat ik beter deed, eerst een flinke nachtrust te zoeken, om dan op Woensdagmorgen met te meer spoed de reis te kunnen aanvaarden. En de portier had dan ook nog niet eens de stadspoort geopend, toen ik er reeds voor stond om te vertrekken.

De arme kerel! Hij had ook dien nacht z'n slaap tot tweemaal zien onderbreken, naar hij mij zeide. Met een uur tusschenpoos had de regeering twee renboden uitgezonden. Waarom? Dat wist hij niet. Wel hadden ze hem gezegd, dat heel de Lieve-vrouwekerk inwendig één puinhoop leek, en de regeering nu bang was, dat de beeldstormers op het Stadhuis zouden lostrekken. Wat ze echter blijkbaar niet gedaan hebben.”

„Maar hebt ge dan vleugelen gehad, om in zoo korten tijd weer in den Bosch te kunnen komen?” vroeg een der broeders.

Mr. Herman glimlachte. „Neen,” zei hij, „'t is alles heel natuurlijk in z'n werk gegaan. Maar 'k heb m'n klepper geducht laten draven. En hij zou me in nog korter tijd weer thuis hebben gebracht, ware 't niet, dat hij juist bij Vucht het ijzer van z'n linkervoerpoot verloren had. Ik moest hem toen wel in Vucht bij den hoefsmid brengen. Doch daar ik bang was, dat het naderende onweer soms van langen duur mocht zijn, durfde ik niet wachten tot het gebrek verholpen was. En daarom ben ik vandaar tot hier komen loopen.”

Er werd dien avond in de woonkamer van onzen Ossenkoopster nog heel wat gesproken naar aanleiding van 't gehoorde, gelijk ge begrijpt. En lang en breed werd de vraag overwogen of mogelijk de Beeldenstormerij zelfs niet tot den Bosch over zou slaan. Sommige broeders meenden, dat daar geen sprake van kon zijn; andere daarentegen, dat het toch niet zoo geheel onmogelijk was. En allen waren het hierover eens, dat het in ieder geval een goddeloos werk genoemd moest worden, waar de gemeente des Heeren zich niet mee mocht besmetten, waar ze ook in 't minst geen voor- en enkel nadeel van te wachten had.

Om van de zijde van 't Consistorie geen enkele aanleiding tot ongeregeldeheid te geven, spraken de vrienden ten slotte nog af, dat niemand het gehoorde verbreiden zou en nadat in een hartelijk gebed al de nooden en bekommernissen der lijdende gemeente Christi den Heer waren bekend gemaakt, scheidde de broeders, ieder voor zich peinzende over de wondere tijden, die ze beleefden, en de donkere, onbekende toekomst welke ze tegemoet gingen.

(Wordt vervolgd).

ENGBERT VAN MANNHEIM.

Verhaal uit de laatste levensdagen van Graaf Willem II van Holland.

DOOR

H. ALKEMA.

(Vervolg van blz. 75).

HOOFDSTUK V.

WAARUIT BLIJKT, HOE GASTVRIJ DE
BISSCHOP WAS.

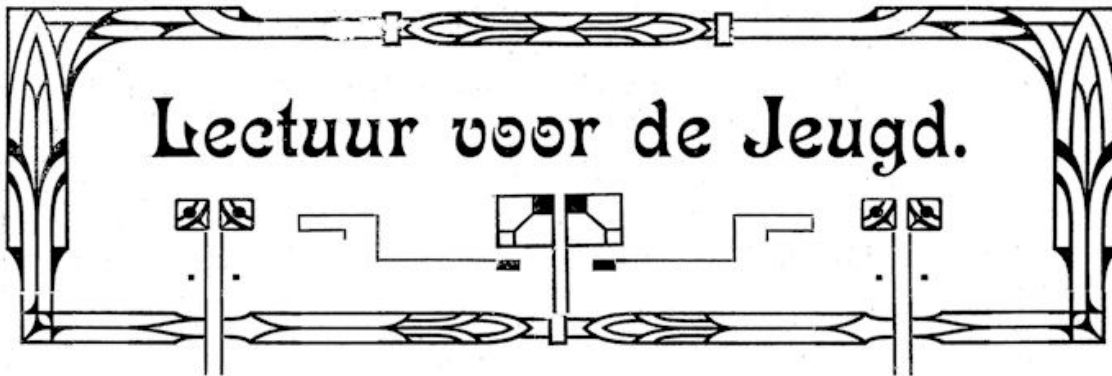
Den volgenden morgen was de lucht helder, en het weêr droog. 't Was een van die Novemberruchtenden, waarin men voelt dat tegelijk de Winter komt en de Zomer afscheid neemt. Zuiver en fijn was de lucht. Een plechtige stilte, bijna door geen geluid afgebroken, heerschte alom waar geen menschen werkten, en dus ook in den tuin van den Bisschop, zulk een stilte, die het godvruchtig gemoed als van zelf stemt tot dank en gebed.

Hoewel het in de stad reeds levendig werd en vooral aan den rivieroever reeds menigeen zich gereed maakte om nieuwe waren te lossen, te laden of weg te voeren, achter 't paleis van den Bisschop kon niets den wandelaar, die daar op de aangeharkte paden voortschreed, storen in zijn overpeinzingen. Hij stapte met lossen, zwierigen tred tusschen de boschjes en hooge, statige boomen voort, en snoof nu en dan met welgevallen de heerlijke morgenlucht op, met het voorkomen van iemand, die alleen loopt om eens te wandelen.

Die wandelaar was de Koning.

Willem II was rijzig, maar fors van lijf en leden. Hij droeg een sierlijk samengeknoopt opperkleed van fijn weefsel, en daar onder een tamelijk nauwsluitend gewaad van niet minder fijne stof. Zijn gelaat, vol uitdrukking, en bovendien volstrekt niet misdeeld van schoonheid, al was ook het breede voorhoofd wat buitengewoon hoog en de neus wat al te smal, zijn gelaat had een lichtgele tint, terwijl zijn half gekrulde lokken, die op de schouders afhingen, hoog blond gekleurd waren. Ze herinnerden aan zijn Germaansche afkomst, meer dan de donkere schitterende oogen, die in hem reeds bij den eersten aanblik een buitengewonen geest deden herkennen.

En werkelijk zoowel uit zijn houding, als uit zijn gelaat, zijn gebaren en zijn stem, sprak die ridderlijke grootheid, waarvan de Middeleeuwen, zoowel na als voor Willem, menig voorbeeld hebben vertoond. Het was die grootheid, die zich zelf voorbijzag, waar het gold recht te doen, bovenal aan zwakken en verdrukten, maar die ook de oprechte vroomheid deed uitkomen, welke niet vroeg naar groot en klein, noch naar meer of minder, maar die als de gelegenheid zich voordeed, van zelf naar buiten trad.

DE OSSENKOOPER VAN 'S HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 118).

HOOFDSTUK III.

't Was den 21sten Augustus van 't jaar 1566 dat Herman de Ruyter in Den Bosch teruggekeerd was; dat hij de broeders van 't Consistorie verteld had van 't geen in Antwerpen geschied was, dat zij saam hadden afgesproken toch vooral geen aanleiding te geven tot Beeldstorming in die stad, en . . . eer de avond van den 22sten gevallen was, waren alle kerken binnen Brabants hoofdstad reeds geplunderd en van beelden gezuiverd.

Neen, het had niet gebaat, dat de ons bekende mannen hadden gezwegen. 't Was of de beeldstormerije een sluipende koorts, een besmettelijke ziekte, een vliegende gedachte was, die pijlsnel door heel Zuid- en Noord Nederland rond ging en in iedere stad, in ieder dorp een betrekkelijk klein getal menschen tot woede en razernij ophitste, waaraan ze door 't vernielen van beelden en kerksieraden lucht moesten geven.

En in Den Bosch woedde de Beeldenstorm misschien heviger, dan waar ook elders.

xxv

Verschrikt en doodelijk ontsteld, hielden de Roomsche burgers vooral, zich dien vreeselijken 22sten — 't was een Donderdag — schuil. En zelfs de meest bekende aanhanger van de „nye leer” zou 't niet gewaagd hebben, het woedende gepeupel in z'n vernielzucht te wederstaan.

Ook de stadsregeering bleef moedeloos en als verlamd toezien. Ze bestond destijds uit drie deelen of leden. Het eerste lid werd gevormd door de schepenen en gezworenen, het tweede door de raden, het derde door de dekenen (hoofdlieden) der gilden. En al hadden de beide eersten het aangedurfd de oproermakers te keer te gaan, dan zouden hoogstwaarschijnlijk de dekenen der ambachten zich daartegen hebben verzet, want zij waren op de hand van het geringe volk. Dus deed de regeering niets.

Herman de Ruyter, die als lid van 't Consistorie genoeg bekend was, had natuurlijk geen enkele reden om weg te schuilen. Integendeel. Wat hij in Antwerpen niet zonder groote ontroering gezien had, moest hem in z'n

12

geboortestad nog dieper belang inboezemen.

Bovendien hij bezat reeds toen veel invloed op z'n stadgenooten, gelijk we Gilles Janz hebben hooren zeggen. Misschien dat z'n tegenwoordigheid 't kon beletten, dat de vernielzucht tegen de beelden, tot baldadigheid tegenover menschen oversloeg.

Nauwelijks had hij dan ook vernomen, — en 't was toen nog morgen, — dat de kerken door 't grauw bestormd werden, of hij de stad in, na vooraf z'n vrouw op 't hart gebonden te hebben Job vooral binnen te houden. Mariken zag bleek en ontdaan en ze vroeg: „Hoe moet het gaan met Moeder, Herman? En met Hendrik en Anna?”

Hij haalde onrustig de schouders op en zei: „Ach, vrouw, 't zal wel zoo'n vaart niet loopen. En in ieder geval zullen de beeldstormers de *menschen* toch wel met rust laten. Ze hebben tot Antwerpen immers ook niemand leed gedaan?”

Daarop gaf hij haar nog een kus tot afscheid en vervolgde: „Nu maar geen noodlooze zorg, he, moedertje. Ik zal wel een oogje in 't zeil houden, hoor, en me niet te ver uit de nabijheid van „de Drie Nobelen” verwijderen. Dag Job!”

De jongen, die mee naar voren was gekomen, vleide: „Mag ik mee Vader?” Maar De Ruyter antwoordde: „Volstrekt niet, baas. En nou Moeder niet dwingen om naar buiten te mogen, hoor je? Anders spreek ik je nader.”

Als Vader zóó begon, wist Job, dat het tijd werd om te zwijgen. Pruilend ging hij Moeder achterna naar binnen, terwijl De Ruyter het Ortheneinde opliep.

Vrouw Mariken ging aan haar werk, doch dat ze 't niet van harte deed dezen morgen, was aan alles wel te merken. Ze schrikte op bij het minste

geluid dat zich van de straatzijde liet hooren.

Job ondertusschen was druk bezig met een karretje in elkander te knutselen en had z'n pruilery al weer vergeten. Hij hield het puntje van de tong tusschen de tanden geklemd, terwijl hij van een houtje, dat hij tegen zich aanhield, een der disselboomen stond te snijden. 't Scheen hem niet recht naar den zin te gaan, want z'n voorhoofd fronste zich. 't Was dan ook waarlijk niet zoo makkelijk. Met de eerste was hij gauw genoeg klaar geweest, zie je. Maar de tweede moest precies op die eerste gelijken. En nu kon hij er dezelfde bocht toch maar niet in krijgen. Hij zou 't nu nog eens probeeren en — au! daar schoot het mes uit en gaf hij zich een geduchten jaap in den duim.

Met een pijnlijk gezicht schudde hij de afhangende hand heen en weer, en hij vroeg aan Moeder om een lapje.

„O, is 't weer zoo ver? bromde deze „gauw, stop den duim maar zoolang in den mond, en houd je adem dan even in, dat helpt altijd. Dan zal ik een lapje voor je opzoeken.”

Job deed het en een oogenblik later kwam Moeder terug met een kom vol helder water in de beide handen en een lange witte reep over den rechterarm. Ze zette de kom op tafel.

„Kom nu maar even hier.”

Job kwam, met den duim nog in den mond, tusschen de ingezogen wangen en het mes nog in de rechterhand.

Moeder greep den gekwetsten vinger, dompelde dien in 't frissche water, kneep den duim eens goed uit, wat Job den linker-elleboog en den linker-knie op deed trekken, en hem nog eens een luid „au!” ontperste.

Maar spoedig daarop zat de verwonde Duimelot zoo netjes in 't heldere linnen gebakerd, dat de jongen nauwe-

lijks meer voelde waar hij zich gesneden had.

Daarop nam Moeder de kom met het nu rood gekleurde water op, om het weer weg te brengen. Doch tegelijkertijd hield Job haar den omzwachtelden vinger voor 't gezicht en zei:

„Kijk nu eens! 't Komt er nog door.”

Inderdaad vertoonde zich een donkerroode, vochtige plek in het lapje. En of Moeder daar nu niet goed tegen kon — ze zette de kom gauw weer op tafel, werd zoo wit als de reep linnen, die ze weer over den rechterarm had en greep gauw een stoel, waarop ze zich neer liet vallen.

Job bemerkte het dadelijk en een beetje verlegen vroeg hij: „Kunt u daar niet tegen, om bloed te zien?”

Moeder schoof de kom met het roode water wat verder van zich af, buiten haar gezicht, doch haar kleur trok alweer bij. Job stopte wijselijk de hand met de lap in z'n broekzak en vlijde zich tegen Moeder aan met de vraag: „Is 't nu al weer beter, Moe?”

En opeens sloeg Moeder den arm om zijn hals en haar hoofd op z'n schouder drukkend begon ze te snikken, te snikken, zoo hevig, dat arme Job wezenlijk niet wist, wat hij zou.

Van den weeromstuit kwamen hem de tranen ook haast in de oogen. Maar de meeste jongens kunnen niets zoo slecht als troosten. En zoo wist Job ook al niet veel anders te zeggen dan: „He, toe, huil u nou maar niet, moeke! Waarom huil u nou zoo?”

En Moeder probeerde wel wat te antwoorden, doch toen ze wat *ging* zeggen, bärstte ze opnieuw los. En Job voelde haar geheele lichaam tegen zich aanschokken.

Hij liet Moeder nu haar gang maar gaan, al vond hij het hopeloos akelig. Misschien zou 't zoo dadelijk wel bedaren. 't Bedaarde wezenlijk na een

oogenblik. En toen probeerde Job het nog eens, en nu met gunstiger gevolg: „Wil u niet eens drinken?” Moeder knikte, terwijl ze zich de oogen afdroogde. Hij haalde fluks een frisschen dronk waters. Dat knapte haar zichtbaar op en toen Job nu, zoo echt bekommerd, weer bij haar stond en haar dringend vroeg: „of 't nu heusch weer beter was,” glimlachte ze door haar tranen heen, terwijl ze haar jongen eens stevig pakte.

Nu, Job liet dat maar begaan, hoewel hij zich daar eigenlijk al wel een beetje te groot voor begon te gevoelen, want hij was een dapper mannetje, en lang geen kind meer in zijn eigen oogen. Doch tegen tranen kon hij niet best, vooral niet als Moeder ze weende. En om die nu maar gauw opgedroogd te krijgen, wou hij zich wel laten kussen, waar andere jongens bij waren. Wat gelukkig niet behoefde.

Maar al was Moeder dan nu weer bedaard, gerust was onze knaap daarom nog niet.

„Was u dan ziek, daar net?” vroeg hij.

„Och,” antwoordde Moeder, „'t was niet zoo erg, zie je. En ziek was ik heel en al niet. Ik denk dat het kwam, doordat Moeder van nacht zoo akelig gedroomd heeft van oproer en plundering, en moord en doodslag.”

„Ja, want anders kon u er juist zoo goed tegen om te helpen en te verbinden,” stemde Job toe, „toen Oom Hendrik van 't voorjaar dat hakmes op de hand gekregen had, ging u toch ook altijd verbinden 's middags, omdat tante Anne er niet tegen kon.”

„Dat is ook zoo,” knikte Moeder, „maar daar moet je nu maar liever niet over spreken, want anders mocht het eens terugkomen. Wil jij nu voor Moeder even die kom leeg gaan gooien.”

In een wip was Job er de kamer mee uit en — wat Moeder nu waar-

schijnlijk niet bedoeld had — hij trok de voordeur open en kletste den inhoud van de kom vòòr op de straat.

Ondertusschen hebben we reeds zoo dikwijls de namen van oom Hendrik en tante Anne hooren noemen, dat het tijd wordt toch eindelijk ook met dezen eens kennis te maken. Geduld lieve lezer!

De deur was nog niet weer achter Job dichtgefallen, toen er twee vrouwen de Orthenstraat instapten, die van de zijde der Grootte Markt gekomen, met eenigszins haastigen tred op het huis van Mr. Herman de Ruyter toestapten, hoewel 't een dier beide moeite genoeg scheen te kosten. Ze waren ondanks het heerlijke Augustusweer in een dichte falie of overmantel gehuld, waarvan de kap zelfs over het hoofd was getrokken. En zoo de zusters van 't St. Geertruideklooster, dat vlak bij het huis van De Ruyter stond, het dien dag gewaagd hebben om de voorbijgangers te bespieden, mogen ze wel gewaand hebben in die beide vrouwen mede-kloosterlingen te zien. Maar ze hadden zich dan toch vergist. Wat ter wereld zouden nonnekens ook ten huize van onzen Ossenkoopster hebben gedaan. Misschien dat ze er bij vergissing te land gekomen waren! Neen, ook dat niet. Want zonder eenige aarzeling, zonder kloppen zelfs, deden ze de pas gesloten deur open en stapten regelrecht als zeer goede bekenden, op vrouw De Ruyters woonvertrek toe.

En nu ze binnengekomen de zware falie afwerpen, nu ze door vrouw Mariken en Job met verbaasde uitroepen begroet en ontvangen worden, nu bemerken we spoedig, dat de moeilijke loopster Mr. Hermans moeder en de andere heel wat jongere vrouw tante Anne is.

De oude weduwe De Ruyter had namelijk twee zoons, den ons reeds be-

kenden Ossenkoopster Herman, die haar jongste was en een ouderen, bij wien ze inwoonde, die oom Hendrik heette en sinds zes jaar met Anneke Vuchts was getrouwd.

„Hoe komt u zoo hier? Er is toch met Hendrik niets gebeurd?” vroeg Mariken, terwijl ze de oude kortademige vrouw een makkelijken zetel toeschoof. 't Arme oudje, moest eerst wat bijkomen van de vermoeienis eer ze antwoorden kon. Doch tante Anneke, zooveel jonger dan zij, deed het voor haar.

„'t Is vréeselijk,” borst ze uit, „en dat al om die ellendige religietwisten. Ach, ach wat daar nog van komen moet. Al 't gemeene volk is op de been en ze plunderen de Godshuizen en heilige kloosters, zonder dat iemand er iets tegen doet. Bij heele troepen zijn ze ons huis langs getrokken en aan hun woedende gezichten was het wel te zien, dat er niet veel bij hoeft te komen, of de huizen van allen, die aan de Heilige Kerk trouw zijn gebleven, zullen het moeten ontgelden.”

„Dat geloof ik niet, Anne” antwoordde Mariken, die met kalme woordjes haar schoonzuster hoopte te kalmeeren, „ik heb al eerder van die goddelooze beeldstormerije gehoord. Maar Herman zei, dat die luiden de burgers ongemoeid lieten.”

„Ja, 't zou wat,” viel Anneke haar in de rede, „Herman heeft dat bij ons ook gezegd, toen hij zoo even vertellen kwam hoe deerlijk het janhagel in onze schoone St. Jan huisgehouden heeft. Maar zelf geloofde hij het toch ook niet zoo vast. Anders had hij er immers bij Moeder en Hendrik en mij ook niet zoo sterk op aangedrongen onder uw dak een schuilplaats te gaan zoeken.”

„Kom, kom, nu vat ge alles toch dadelijk wat te zwaar op,” hernam vrouw Mariken, „ik ben blij, dat Her-

man u hierheen getrouwd heeft, want voorzichtigheid is altijd goed. En ik heb nog geen gerust uur gehad vandaag omdat ik niet wist, hoe gijlieden het maakte."

"Ge spreekt daar uzelve aardig tegen, Mariken," zei Anneke weer, die als vele andere vrouwtjes, niet makkelijk zwijgen kon wanneer ze kans zag gelijk te krijgen, „eerst zegt ge dat ik te zwaartillend ben en nu blijkt het toch, dat ge zelf zoo ongerust zijt als wat. Zie ik het niet aan uwe oogen, hoe ge geweend hebt?"

Mariken voelde dat ze kleurde en tegelijkertijd drongen haar de tranen weer naar de oogen. Ze had zich goed gehouden om Hermans Moeder en haar schoonzuster wat op te monteren, maar ze kon 't niet volhouden, en een stille traan gleed langzaam over haar wang.

Door Anneke's woorden opmerkzaam gemaakt, keek nu de oude vrouw, die weer wat op haar verhaal kwam, Mariken oplettend aan, die zich vlak naast haar had neergezet. En toen ze die treurige oogen en dien lekenden droppel zag, schudde ze stil droevig haar oude hoofd, legde streelend haar gerimpelde, knokige, bevende rechterhand op Marike's linker en zei langzaam: „Ik dacht dat *jij* gelukkig was kind."

Ook Annekes onderlip beefde bedenkelijk en Marikens tranen begonnen rijkelijker te vloeien, terwijl ze antwoordde: „Gelukkig? Wie zou in zoo bangen tijd gelukkig kunnen zijn. O, dat de menschen elkander toch altijd moeten vervolgen en kwaaddoen, omdat ze elk meenen God op hun eigen manier, te moeten dienen. Als *wij* niet in gevaar zijn, zijt *gij* het; en zoo voor *u* den dag der rust weer aanbreekt, dan moeten *wij* weer 'tergste vreezen."

Noch de oude vrouw, noch tante Anneke konden de juistheid dier woorden ontkennen. Maar toch maakten ze

beiden bijna tegelijk de opmerking: welke Anneke uitsprak: Was het vroeger dan zoo, eer de Lutherye bekend werd? Wat hadden onze mannen naar die vreemde leeringen te luisteren? En daarna hunne vrouwkens om te praten? Heeft niet altijd de Kerk geleerd en zijn niet al onze vaders en moeders rustig gestorven in 't geloof, dat de Kerk en de priesters het beter wisten wat de goede weg was, dan de leeken?"

„Ja, ja," dubde moeder De Ruyter, „'t is wel zoo, als dat vrome Antwerp-sche nonneke Anna Bijns gezegd heeft:

Selden oft nimmermeer gaen sij te sermoene;
Maer preekt erghens een ketter in 't groene,
Daer loopen sij om elck de eerste te sijne.
Dat volck in quaet doen nu is dus coene,
Dat comt meestal tsamen uit Luthers doctrijne.

„Ge begrijpt dat niet Moeder," weerde Mariken af, „meent ge dat zoovelen zich zouden hebben overgegeven tot brandstapel en schavot, als dat nu enkel eigenwijsheid was. Dacht ge dat al die martelaren dan zoo vredig en zalig met een psalm op de lippen zouden zijn heengegaan naar de hel gelijk de priesters beweren? O, ik kan u dat niet zoo duidelijk maken, waarin het groote verschil steekt, omdat ik maar een eenvoudige vrouw ben, die niets liever deed, dan maar stillekens voor haar man en kind te zorgen. Doch als Gods Geest spreekt tot onze harten, zouden we dan niet luisteren, zouden we dan niet doen wat Hij ons zegt? Zouden we dan den weg niet gaan die Hij ons wijst, met al onze zonden regelrecht tot 't hart van onzen ontfermenden Zaligmaker? O, er is geen andere weg. En al moest ik alles, alles verliezen om mijns lieven Zaligmakers wil dan nog

Ze voleindigde dien zin niet aanstonds, de eenvoudige vrouwe, die zoo verheven welsprekend werd, nu ze ge-

tuigenis moest geven van de hope, die in haar was. Ze had willen zeggen: „dan nog zou ik het liever loslaten dan Hem,” maar ze dacht aan den vorigen avond, toen ze gevoeld had, dat ze één niet zou kunnen geven: haar kind — en ze besloot langzaam en als beschaamd: „dan nog zou ik Hem bidden om kracht, liever alles los te laten dan Hem.”

En onwillekeurig bracht tante Anneke hulde aan de schoonheid, aan de echtheid vooral van haar zusters geloof, toen ze zei: „Mariken, Mariken, wees voorzichtig. Ik geloof dat je voor de schoonste verleidinge van den Booze bezweken zijt.”

Mariken's oogen, die onder 't spreken gedroogd waren, ja geglansd hadden, keken zoo innig gerust haar schoonzuster aan, dat deze gevoelde: „arme Mariken, ze is al geheel verloren, of — ze moest geheel en al gelijk hebben.”

Een stil glimlachje speelde onder-tusschen weer op Marikens gelaat, terwijl ze zei: „We hebben ons weer niet aan de afspraak gehouden. Vertel nu maar eens gauw, waarom Hendrik niet mee gekomen is en wat ge van Herman weet.”

Ze had gelijk. Er was sinds lang een afspraak tusschen die beide familiën De Ruijter, die van de Orthenstraat, en die uit het huis „De drie Nobelen” op 't Vuchtereinde. De Ossenkooper was „de nije leer” toegedaan met de zijnen, z'n broer Hendrik echter, de bijhouwer 1) en zuster Anneke en de oude Moeder De Ruijter waren de Kerk getrouw gebleven. Maar dat had in de familie gelukkig nog tot geen verwijdering aanleiding gegeven. Alleen waren ze overeengekomen nimmer over de geloofsverschillen samen te twisten.

Nu, dat ze onder den indruk der

woelige beweging binnen Den Bosch wederzijds de belofte verbroken hadden, is lichtelijk te vergeven. En toen Mariken eenmaal aan de afspraak herinnerd had, vermeden de vrouwen verder zorgvuldig er weer op terug te komen.

„Hendrik,” zoo begon tante Anneke dan, „wilde liever tot den avond in den winkel blijven als er nog eens klanten kwamen, hoewel niemand zal denken, dat we verkoopen, want alle luiken zijn gesloten. Ik wenschte inmiddels wel dat hij al hier was, waar het kwaadwillige volk hem zeker wel geen letsel zou doen.”

„En nu van Herman?” vroeg Mariken weer.

„O, om hem behoeft ge geen zorg te hebben. Ge weet, dat het volk hem eerder op de handen dragen dan kwellen zou. Hij vertelde ons, hoe hij geweigerd had met de beeldstormers mede te doen, al schoon ze hem er dringend genoeg toe presten. Maar hij wilde dan toch *zien*, wat ze deden, en trok er van ons weer heen, nadat hij beloofd had te avond Hendrik te komen afhalen.”

„En merkte ge op de straten nu ook nog iets van de woeling? Me dunkt ge moet wel duizend angsten hebben uitgestaan van uw huis tot hier.”

„Dat is zeker,” zei Moeder. „Vlak bij de Groote Markt kwam ons een joelende bende achterop, die Geuzenliedekens zong. Ze geloofden, meen ik, dat we zusterkens waren en dachten met ons te spotten. Doch toen ze naderbij gekomen waren, dropen ze af en gingen de Markt dwars over op de Kerkstraat toe, zonder ons te moeien. 't Hart bonkte me anders in de keel en we hebben geloopt veel harder dan voor m'n oude beenen dienstig is.”

Zoo brachten die drie vrouwen verder in angst en vrees den dag door, ieder voor zich benauwd over 't lot der beide

1) Bijhouwer = vleeschhouwer.

DE OSSENKOOPER VAN 'S HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 185).

Wonderlijk gehoor dat lied op deze plaats! En toch klinkt het goed. Ze zijn niet gewend deze stoere mannen, die zedige vrouwkens de *loftliederen* aan te heffen. Ze zijn ook nog nimmer zóó bijeen geweest, in een echte kerk, om den Heere te dienen. Op zolders en in schuren, ver weg op verlaten akkers, achter heggen en struiken, in doodsgevaar menigmaal, dáár zongen ze andere wijzen met andere woorden, een lied uit de diepte:

„O Heer! ick ben van mijn vijanden
Omringt! verlost mij uyt haer handen!

Of ook:

Ontfermt U mijns! die nu benauwd ben seer:

Of wel:

Mijn hert is vol van angst en beven;
Vol dood'licke vrees is mijn leven;

Doch nu klinkt het fier — toch
oetmoedig:

Soe wij sterck sijn, daer van hebt gij alleen de
[eer.

Wanneer de laatste toon wegsterft,
treedt ergens uit een deur Cornelis

van Diest binnen. De man achter het spreekgestoelte heeft hem de plaats ingeruimd en als de predikant zegnend de handen opheft, buigen zich aller hoofden eerbiedig om niet te worden opgeheven, dan nadat hij in vurige dankzegging en voorbede heeft uitgesproken, wat in 't hart dezer Bosschenaren gevoeld en begeerd wordt.

Het tekstwoord is gekozen uit den tweeden brief van Petrus:

„So weet de Heere de Godtsalighe uit de versoeckinge te verlossen.”

En de uitlegging die er op volgt grijpt menigeen in 't hart. Zeker, de Heere had groote dingen ook gedaan in Den Bosch. Er was reden om verblijd te wezen. En de gemeente Christi mocht haren God wel gansch oetmoedig en vurig danken, omdat Hij haar, althans bij aanvang, in de ruimte had gesteld. Doch, nu vervolging en smaad binnen Den Bosch geleden schenen te zijn, mochten de Christenen wel dubbel waakzaam wezen. Want de Booze, die ook menigmaal komt in de gedaante van een Engel des Lichts, zou andere verzoeking en uitdenken. Zou de eerste

liefde niet bij menigeen verflauwen met het verminderen van 't gevaar? Zou de zucht om nu op hun beurt eens meester te zijn in Den Bosch de broeders niet doen vergeten, dat God slechts den nederigen genade geeft? En wat zou het baten alles te gewinnen, indien ze schade leden aan hunne ziel? Nog eens wilde hij 't hun aanzeggen, allen, hun die reeds den Heiland kenden en hun, die van verre nog stonden: daar was een parel van groote waarde, en wie haar kende, wilde gaarne alles verkoopen, eer, aanzien en macht, om haar te bezitten. Maar welke dwazen zouden zij zijn, die om nietig slijk dien schat lieten verloren gaan; die, als Ezau eens, om een schotel linzen hun eerstgeboorterecht gingen verkoopen.

En voor wie nimmer, tot nog toe, den Heere hadden gekend, voor wie nog zuchtten in de banden hunner zonden, die nog naar licht uitzagen van uit de duisternisse der Roomsche kerke, voor hen had hij een blijde boodschap: de volken, die in donkerheid zaten, hadden een groot Licht gezien: Christus Jezus was in de wereld gekomen om zondaren zalig te maken; als de goede Herder, wou Hij zich ontfermen over ieder afgedwaald lam; door Zijne striemen was ons genezing geworden; en wat geen beeld kon bewerken, wat geen heilige vermocht: Zijn dierbaar bloed wascht smetteloos rein, ja witter dan sneeuw, en Zijne genade was ieder genoeg.

De spreker hield op. En zijn oog zocht de oogen, zocht de harten zijner hoorders. Toen vroeg hij zeer langzaam: Is hier iemand onrein, — van den hoofdschedel tot de voetzool toe? Jezus wacht hem.

Is hier iemand vermoeid? — Kom tot Hem, die u rust kan geven. Is hier iemand in verzoeking? God weet

te verlossen! Wij bidden u in 's Heilands naam, laat u met Hem verzoenen."

Nu zingen ze saam Psalm XXXII:

Wel hem, dien sijn misdaad, die hij bedreven
Heeft, van Godt uit genaden werd vergeven;
Over wien God sijn barmhertigheyd streckt,
Daerdoor Hij sijn boosheden gantsch bedeckt.
Hoe gelucksalig is de mensch bevonden,
Dien Godt niet toe en reket sijne sonden!
In wiens geest niet woond eenige schalckheyd,
Noch geen bedrog ofte geveynsdigheid.

Ondertusschen gaan die broeders van het Consistorie, welke collecteurs worden genoemd, met een zakje rond tot het innen der liefdegaven tot ondersteuning der armen. En als het gezang en ook de collecte geëindigd is, volgt het dankgebed, waarop allen, nog onder den indruk van 't gehoorde, heengaan, stil en rustiger dan ze zijn gekomen.

Buiten aan de kerkdeur, staat de bleeke koster. Het rustig verloop van den dienst, heeft hem weer wat moed teruggegeven en hij wou toch ook graag weten, of hij kan wonen blijven, dan of hij koster af is.

Zwijgend gaan de kerkgangers langs hem heen, ze zijn te zeer met hunne gedachten vervuld om zich vroolijk te maken over den benauwdten blik waarmede hij hen gadeslaat.

Eindelijk, als reeds al 't volk ziel verspreid heeft komen ook de predikant en de broeders van het Consistorie

Een der laatsten geeft den koster z'n sleutels weer. Ze zullen ze hen wel opnieuw komen vragen, wanneer ze er behoefte aan hebben.

Hij knikt verlegen, laat den man voorbijgaan en durft eerst als hij z'n rug ziet tersluiks de vuist ballen. Trouwens, de haastig voortstappende, maalt wat om deze kostervuist! Hij heeft zelf een paar handen die vrij wat steviger zijn, onze Mr. Herman de Ruyter!

En Moeder De Ruyter? En Job? Zij ook hebben de predikatie bijgewoond, maar, eerder vertrokken dan Vader, heeft deze moeite genoeg ze in te halen.

En als ons ossenkoopersgezin weer goed en wel thuis is, wanneer Moeder het avondeten heeft opgedischt, wordt er nog geruimen tijd over 't gehoorde gesproken. Mariken vooral heeft genoten, meer nog dan Mr. Herman, die liever een opwekking tot den strijd had vernomen, dan deze vermaning tot bedachtzaamheid, Petrusnatuur als hij is. En Job, die zoozeer op Vader gelijkte?

Een oogenblik heeft hij Moeder bedroefd, toen hij op haar vraag, wat hij van de preek begrepen had, antwoordde: „dat de heiligen en de beelden je toch niet helpen konden.” Maar toen hij daarna, bij 't naar bed gaan en na z'n avondgebed, dat hij aan haar knie placht op te zeggen, op eenmaal z'n armen om haar heen had geslagen en half beschaamd en verlegen gefluisterd had: „O, moedertje, ik wou zoo graag een schaapje van den goeden Herder worden,” — toen had ze verstaan dat haar jongen nog wel iets meer van het Woord had begrepen — Goddank!

HOOFDSTUK VI.

En nu zijn we op eenmaal in 't begin van 't jaar 1567, maar nog altijd in Den Bosch. Wat is er in dat winterhalfjaar ontzettend veel gebeurd in ons arme land. De beeldstormerij had voortgewoed nog geruimen tijd, dan hier, dan daar. Binnen Den Bosch was zij op den 10^{den} October opnieuw uitgebroken. Het klooster Baseldonck op den Windmolenberg vooral had het duchtig moeten ontgelden. Met een grooten boom had een hoop kwaad-

willigen er de poort opengeloopen, met de bedoeling alles stuk te slaan en weg te dragen.

Maar voor ditmaal was de stadsregeering minder besluiteloos geweest dan vroeger. Zij had schout, schepenen, raden, gezworenen, dekens der ambachten en schutters derwaarts gezonden om de orde te herstellen.

Jawel, doch de schutters weigerden op hun eigen stadgenooten te schieten. Ook waren de muitelingen minder gauw versaaagd dan de regeering wel gemeend mag hebben. In ieder geval: het leed niet lang of schout, schepenen en de mannen der wet moesten het hazenpad kiezen en het klooster den boosdoeners in handen laten.

En dat alles greep plaats ondanks het plakaat van wege den Koning en de Landvoogdesse, waarbij kerk- en kloosterschending met den dood werden bedreigd; ondanks de aanwezigheid van twee raadslieden van Margaretha: Dirk Noppen en Nicolaas van der Stegen, die nog wel gekomen waren om de zaken tot nut van den Koning en tot rust van de stad in orde te brengen.

We zeiden 't verkeerd, 't was juist *omdat* die heeren gekomen waren. Het volk vertrouwd niemand meer, die van wege Philips of zijn zuster kwam. Ook deze raadsheeren zouden wel gekomen zijn om de gehate Inquisitie in te voeren en opnieuw schavotten op te richten of brandstapels te doen rooken, — dus: weg met hen, weg met schout en schepenen, weg met monniken en paters!

Dien ganschen dag had de opstand aangehouden, den volgenden dag begon het opnieuw. En de beide heeren hadden wel heel verstandig gedaan, met zich stil te verstoppen en stiller nog den volgenden dag de stad te verlaten. Ook de schout werd verjaagd. En eerst langzaam was de ontroerde stad weer

tot eenige kalmte gekomen. Alleen, — die van „de nieuwe religie” waren heer en meester gebleven. De kerken hadden zij in gebruik, nergens in de stad, werd meer de mis bediend of sermoen gehouden. En het was niet recht duidelijk meer, wie de stad regeerde: de stedelijke regeering of het Consistorie.

Maar ook die tijd lag in 't begin van '67 al weer maanden achter den rug. En nog banger dagen zouden over Brabants hoofdstad heengaan.

Natuurlijk was Margaretha boos geweest, toen zij vernam, dat haar raadsheeren uit de oproerige stad hadden moeten vluchten; natuurlijk had ze er nieuwe commissarissen heen gezonden.

Op den avond van St. Simon- en Judasdag — want de Bosschenaren rekenden nog naar de oude heiligendagen, zelfs al waren ze kettersch, — op den avond van den 28sten October dan, waren die beide heeren Jan van Merode en Jan Scheijfve de stad binnen gereden. Vooral de eerste was den Bosschenaars geen onbekende, ja ze hielden zelfs veel van den vriendelijken man. Spoedig was dan ook gebleken, dat hij 't ontwrichte been wel weer in 't lid kon zetten. Na wat praten over en weer, na wat toegeven van weerskanten, was het volgende besloten: de schout mocht terugkeeren en hij zou acht en veertig burgers tot z'n hulp krijgen; niemand zou meer een godsdienstoefening verstoren mogen; de nieuwe religie zou met vier kerken tevreden zijn; en pastoors noch dominee's zouden elkander mogen beschimpen of smaden.

Zoo zou de stad, na herkregeen kalmte, onder wijs bestuur, met vrijheid voor Rooms en Onroomsch beide, weer tot bloei komen en zich van de geslagen wonden kunnen herstellen. Leve dus heer Jan van Merode!

Maar koning Philips en Margaretha

hebben zooveel domme dingen in de Nederlanden gedaan, — ze zouden ook ten opzichte van 's Hertogenbosch weers eens dwaas handelen. En daarvan zijn we in 't begin van 1567 getuige.

Nieuwjaar was wel weer achter den rug, maar de winter liet zich nog geducht voelen, en de dagen waren nog niet zóó aan 't lengen, of er bleven avonden over, lang genoeg om bij den haard lands- en stadszaken uitvoerig te bespreken. Ook de broeders van het Consistorie vergaderden druk en ik durf niet verzekeren dat ze de vermaningen van dominee Van Diest altijd in ooren hoorden klinken, wanneer zij hunne besluiten namen. Er waren er onder hen verscheidene, die óók heer Jan van Merode niet vertrouwden, en ze mompelden onder elkander van den vogelaar, die 't vinkjen lokt met zoet gefluit. En welhaast werd hun wantrouwen door de gebeurtenissen gestijfd.

IJzig hilde de wind uit het Noord-Oosten en deed de wateren tot ijs stollen, terwijl het loopen op de straten, daar de half gesmolten sneeuw tot ijzel verstijfd was, levensgevaarlijk werd.

Mr. Herman wreef zich de handen voor 't reusachtige houtvuur in z'n woonkamer, terwijl Moeder Mariken het licht ontstak, daar reeds de avond gevallen was. Job speelde met z'n huifkar, die sinds lang af was.

„Ge zijt stil Vader”, begon Mariken, terwijl ze een oogenblik achter de zware eiken tafel plaats nam en haar man aanzag, „gaan u de zaken nu nog niet naar 't zin?”

Mr. Herman zag niet op, maar morrelde wat met de pook in de asch, terwijl hij antwoordde: „'t Gaat iedereen naar 't zin tegenwoordig. Maar juist dat bevalt mij niet. Ik wou dat ik wist, wat de heer van Merode in 't schild voerde.”

Z'n vrouw schudde bedenkelijk het hoofd en ze zei: „Herman, Herman, ge slaat uw oogen te hoog. Dat zijn immers uw zaken niet. En mag een eenvoudig burgerman zoo voornaam een heer als de Commissaris der Landvoogdesse bedillen?”

„Ach, wat” en met een wreveligen ruk wierp de Ossenkooper z'n zetel om, „de Landvoogdesse heeft het er niet naar gemaakt, dat we voor haar of hare dienaren eerbiedenis zouden gevoelen. En bovendien, zouden we 't dan maar lijdelijk aan moeten zien als zulk een heer Commissaris een falsaris bleek te zijn, die onze goede stad in de handen der Spanjolen denkt te spelen?”

„Luister niet te veel naar lasterpraat, lieve man en bedenk, dat het ons niet voegt te oordeelen.”

„Ik oordeel niet” zei hij beslist, „ik weet. De eerste maand van 't jaar is vandaag om. Eer de tweede zoo ver is, zult ge zien of ik gelijk had, dan niet.”

Vrouw Mariken was bleek geworden, nu haar man zoo boud sprak. Ze wenschte nu alles te weten, maar vond het niet goed, dat haar kind reeds al die dingen hoorde bespreken.

„Heb je al gedaan, wat je me beloofd had?” vroeg ze Job vriendelijk.

„Het hout voor u op te stapelen, naast den keukenhaard?” was zijn wedervraag.

Ze knikte en zei: „Ga 't dan nu even doen m'n jongen. Geerte zal wel reeds het licht ontstoken hebben, en laat ze je den roodwangigen appel geven, waar je te noen zoo begeerig naar keek.”

Job was al weg, de deur achter zich loslatende. Moeder deed haar dicht en ging daarna aan de andere zij van den schoorsteen staan.

„Is 't heusch waar, Herman? Dreigt er opnieuw onlust en strijd in de stad.”

„Zijt gij dan de eenige, die nog niets van de loopende geruchten vernomen hebt?”

„Ik kom niet op straat, met dit weer. En ik zie niemand, dan Job en Geerte, want gij zelf zijt nu heele dagen ter deure uit,” zei ze met een zacht verwijt in haar stem, „en wanneer ge dan nog te avond uw plaatse bij het haardvuur inneemt, zit uw 't hoofd zoo vol gepeinzen, dat er nauw een woord voor 't kind of mij overschiet.”

Er was iets in den toon waarop ze sprak, dat hem deed opzien. Er rolde een stille traan over haar wang, en haar oogen keken zeer bedroefd.

Hij trok haar naast zich op de bank en haar rechterhand in de zijne nemende, zei hij ernstig:

„Ik heb niet genoeg bedacht, dat het u zeer kon doen mij dus afgetrokken te zien, Mariken. Vergeef mij dat. Doch kunt ge niet bevroeden, dat het zeer gewichtige zaken moeten zijn, welke mij zoo geheel in beslag nemen?”

Ze knikte langzaam, als dacht ze er over wát hem te antwoorden. Toen zei ze: „Ik weet, dat gij mannen de dingen anders ziet dan wij; ik weet ook, dat gij veel invloed bezit in de stad en met veel dingen wordt belast, waar ik zelfs geen begrip van heb. En toch — vrouw en kind hebben oók recht op u, en ik kan 't niet aanzien, dat gij gebukt gaat onder moeite en kommer, zonder mij daarin te kennen, zonder mij mee te laten dragen den last die u 't hart bezwaart.”

Hij had haar geheel uit laten spreken en haar hand vaster gedrukt. En nu zij zweeg, zei hij kalm: „Ge zijt een lieve, moedige vrouw, en gij zoudt recht hebben op veel mijner uren, wanneer de toestanden nog waren als weleer. Doch deze tijden vragen veel van de waarachtige burgers in stad en land. Nu eischen ze mijn tijd — even aar-

zeldde hij, dan vervolgde hij moedig — straks misschien ons lijf en ons leven. Ik en gij, we zullen immers niet terugdeinzen, voor 't brengen zelfs van zoo groot een offer?"

En toen hij zag dat ze bedroefd het hoofd afwendde vervolgde hij met klem: „Bedenk, vrouw, dat onze zaak rechtvaardig is. En moeten wij zaaien met bloed en tranen, eens zal ons kind zegenend de nagedachtenis zijner ouders danken, als hij van den oogst geniet, en ons schoone land vrij is als geen ander op de aarde."

Maar uw tweede eisch is recht. Gij vraagt mijn vertrouwen. Hoor dat ik u alles vertelle."

„Maar juist toen Mr. Herman zou gaan spreken hield Mariken, haastig haar oogen geheel drogend, hem tegen.

„Stil, Herman," zei ze eenigszins verschrikt, „er is volk aan de deur."

Inderdaad klonk de klopperslag, eenige malen driftig herhaald, op het zware eiken paneel.

Mr. Herman stond op om te gaan zien, wie hem met deze barre koude zoo laat nog wenschte te spreken.

„Doe niet te haastig open, Herman, er dwaalt slecht volk te veel rond in deze dagen" vermaande Mariken terwijl hij ging.

„Och kom," was z'n antwoord, „meent ge nu dat het reeds zoover in onze goede stad is, dat men 't zou wagen, een eenzaam burger te zijnent te molesteeren. Misschien is 't broer Hendrik wel, die me de tijns 1) van 't vorige jaar nog schuldig is. We kunnen de zestig carolus-guldens 2) best gebruiken, nu er niets verdiend wordt. En ik liet hem reeds te lang wachten."

1) tijns = huur.

2) We weten reeds, dat het huis genaamd „De drie nobelen" in de Vuchterstraat, Mr. Hermans eigendom was. De zestig carolus-guldens welke 't hem opbracht, vertegenwoordigden een waarde van f 200 à f 300 naar onze berekening.

Dat scheen de buitenstaande óók te meenen. Hij liet tenminste nog eens en ook nog wat steviger den klopper vallen.

„Ja, ja" bromde de Ossenkooper, „'t kan wel minder." En hij schoof der grendel weg, die de bovendeur dicht hield. 't Was voorts niet eens noodig haar open te trekken, want de noord-ooster behoefde maar één stootje om 't ding bijna Mr. Herman tegen het hoofd te werpen.

Hoewel 't een heldere vriesnacht was en de starren schitterden, kon de Ossenkooper toch ternauwernood den persoon zien, die in de duisternis stond, onder den luifel.

„Zijt gij Mr. Herman de Ruyter?" vroeg een stem.

„Antwoord eerst maar eens op de vraag, wie gij zelf zijt, vriend, en wat ge op zoo ongelegen uur verlangt," meende de Ossenkooper.

„Mijn naam te zeggen heeft geen haast, geen nut ook," hernam de vreemde, „gij hebt nimmer eerder van mij gehoord. En wat ge op dit uur van mij hoore kunt, is zoo belangrijk voor u en uw uwen, dat ge er mij wel een plaas voor moogt inruimen aan uwen haar. Want bijlo, 't is er 't weertje niet naar om in de open lucht te staan keuvelen."

„Maar ik wil toch eerst weten, wie ik in m'n woning haal," hield Mr. Herman vol.

„Een man, die 't Brimeu van hart gunt zoo z'n plannen mislukken. Laat ge me er nu nog niet in?"

„Kom in dan," en de Ossenkooper maakte ook de onderdeur los.

De vreemdeling trad haastig binnen wachtte daarop geduldig tot de deur weer gegrendeld was, liet Mr. Herman voorbij en naar de huiskamer gaan en volgde hem op den voet.

„Gaat zitten," noodigde de Ossenkooper, een bank bij 't vuur schikkend

en onderwijl den vreemden bezoeker van terzijde eens opnemend, wat hem niet veel wijzer maakte, daar de opgeslagen kraag van den mantel en de breede rand van den hoed, weinig meer dan 't puntje van 's mans neus vrij lieten.

Moeder Mariken beantwoordde even den korten groet van den vreemdeling en haastte zich daarop hem een warmen drank in te schenken.

Intusschen, het geheimzinnige van den bezoeker beviel Mr. Herman niet te best. En hij moest daar eerst het zijne van hebben eer hij een gesprek dacht aan te knopen. Van den stapel blokken, welke achter 's mans rug lagen opgestapeld, greep de Ossenkooper er enkele om die op het minderende vuur te werpen. En, als ware het door een onhandigheid, meteendoor stootte hij den gast den breedgeranden hoed van 't hoofd.

Met een luiden lach greep deze naar het vallende hoofddekseel en hij riep uit, „Bijlo, gij zijt mij te slim af, fijman. Woudt ge zoo gaarne m'n tronie eens zien. Nu, zeg nu eens eerlijk, kent ge me?” Mr. Herman moest ontkennend antwoorden.

„Geloof me,” glimlachte de man, „ge kunt alle wantrouwen laten varen. Meendet ge zoeven niet stellig en vast in m'n haren de tonsuur 1) te zien glimmen? Ik ben zoo min een vermomde pater, als gij, en met „kettersch” of „paapsch” laat ik mij niet in.”

„Al genoeg, al genoeg” weerde Mr. Herman af „verhaal liever, waar ge u dan wél mee moeit en wat ik daarmee uitstaande kan hebben.”

Met gretige teugen dronk de vreemdeling de hem toegeschoven beker leeg. Daarop zij hij: „Welnu, kort en goed,

1) De tonsuur is het kaalgeschoren gedeelte van 't hoofd, waaraan Roomsche geestelijken te herkennen zijn.

dit is de zaak. Gij kent mijn genadigen Heere, den graaf van Megen, stadhouder des Konings in Gelderland, Karel van Brimeu?”

„Van naam, anders niet” antwoordde Mr. Herman.

„Daar moogt ge blij om zijn,” hernam de ander met bitteren spot, „ik wou, dat ik 't u na kon zeggen. Maar ik ken hem slechts al te goed. Ziet ge dezen striem?” — Hij wees op een donkerroode streep, welke hem links over het voorhoofd en de wang liep. — „Die heeft hij mij geschonken, als belooning omdat ik hem als een hond heb gediend en gevolgd, en ik tegen hem opstond, toen hij m'n zuster mishandelde. Honden mogen hun meesters nooit aanbassen. Dan moet immers *altijd* de zweep hun het zwijgen weer leeren? Nu ik heb ook gezwegen, ik ben weggekropen tot ver buiten z'n gezicht. En hij dacht dat hij me opnieuw gedwee had gemaakt! Gedweeër dan ooit!”

Weer lachte de man, maar nu met een vreemden bitteren lach, en hij vervolgde:

„Maar hij vergiste zich, nooit, nooit, zal ik hem dat vergeven”

Hij hield eensklaps op en zei na een oogenblik zich met moeite bedwingend: „Doch wat gaat dat alles u aan? Ge hebt reeds genoeg begrepen. Ik wil wraak! Gij zult me daarbij voor *ditmaal* helpen.”

Mr. Herman haalde de schouders op.

„Ge meent dat ik lieg en andere bedoelingen heb?” vroeg de vreemde.

„Ik geloof niet dat ge liegt,” was het antwoord, „maar wat woudt ge mij zeggen, dat Karel van Brimeu ooit kon schaden? Woudt ge ons zijn plannen verraden ten opzichte dezer stad? We kennen ze sinds lang.”

„Niet alle” meende de bezoeker, „weet ge dat hij met z'n krijgsvolk herwaarts

komt om Den Bosch te bezetten?"

„Wij vermoedden het,” antwoordde De Ruyter „thans is hij in den Bommelerwaard.”

„Daar is hij geweest,” verbeterde de ander, „morgen verlaat hij reeds Driel. Dan gaat hij naar Vlijmen, dan naar de Langstraat, dan naar Oosterwijk, dan”

„Naar Den Bosch” vulde de Ossenkooper aan.

„Misschien,” was het antwoord. „Maar hij zal van uit Oosterwijk wel eerst een kondschapper herwaarts zenden om de stadsregeering te vragen hem een commissie toe te zenden, omdat hij van Margaretha een brief voor de Bossche regeering bij zich heeft met het verzoek hem en z'n manschappen binnen de vesting te laten komen.”

„Dan zal hem geantwoord worden, dat Den Bosch nimmer aan vreemd krijgsvolk behoefte heeft, omdat z'n burgers onderling de orde best weten te handhaven.”

„'t Sa, 't Sa,” spotte de bezoeker, „Den Bosch staat sinds de Beeldstormerij waarlijk aan het hof te Brussel niet voor zóó vredelievend bekend.”

„Wat voorheen gebeurde is vergeten en vergeven sinds heel onze stad aan den kanselier en heer Jan van Merode onderdanigheid bewezen heeft,” zei Mr. Herman, „al schoon ik m'n eigen meening heb over die heeren. Dat doet nu hier evenwel niets ter zake, en 't is overbekend, dat de Landvoogdesse openlijk gezegd heeft, nu de zaken in Den Bosch zóó geloopt zijn, de stad gaarne weer in genade te willen aanvaarden. Of weet gij soms — en de Ossenkooper keek z'n bezoeker met wonder doordringende oogen aan, — weet gij soms dat Margaretha verraderlijk spel met ons speelt, en ons, ondanks alle fraaie beloften, Brimeu op 't dak zendt? Dan kondt ge met recht m'n hulp in roepen voor uw wraak op Brimeu en op de Landvoogdesse.”

(Wordt vervolgd).

MONDJESVOL.

Mondjesvol? Ja, beste maats:
Veel gezegd in weinig praats,
Ernstig of een grapje.
Is er soms een beetje plaats,
Dan wat goeds en nimmer kwaads,
Telkens maar één hapje.

* * *

Middeleeuwsche spreekwoorden:

Om cleen sake bijt die wolf dat scaep.
Om een geringe oorzaak bijt de wolf het schaap.

Onnutte sorghe doet vroege ouden.
Noodelooze zorg maakt vroege oud.

Ten hinckede niemant van eens anders seer.

Niemand hinkt van een anders wonde.

Ten sijn niet al iaghers, die horen blasen.

't Zijn niet alle koks, die lange messen dragen.

Tes quaet blasen met vollen monde.

Met een volle mond is 't kwaad blasen.

Tes quaet verre springhen met enen corten stocke.

Met een korten stok, kan men slecht ver springen.

DE OSSENKOOPER VAN 'S HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 248).

„Neen, ditmaal toch heeft zij geen schuld, — niet zooveel schuld als gij meent ten minste. En denk nu niet, dat ik uit partijdigheid aldus spreke, maar de graaf van Megen alleen heeft Den Bosch deze kool gestoofd. O, ik weet alles haarfijn, goëman, zoo nauwkeurig als Karel van Brimeu 't misschien zelf niet heeft onthouden. Want hij verzweeg niets, omdat ik er bij was; niet dat hij me ooit tot z'n vertrouwde op-hief, maar wijl hij me als een onschade-lijk huisdier beschouwde, als een stomme hond, die niets hoort niets begrijpt, alleen de hand zijns meesters likt, zelfs dan als deze hem schopte. En er is ook een tijd geweest, dat ik mij dat alles en nog meer van heer Karel zou hebben laten welgevallen. Want nimmer had een man zoo trouw een dienaar, als ik voor hem ben geweest. Als kind reeds deelden wij elkanders spelen: de zoon van den edelen ouden Graaf en dezoon van een eenvoudigen lansknacht. Van hem, m'n vader, heb ik immer geleerd, dat er geen edeler menschen waren, in alle beteekenissen, dan die welke den naam van Brimeu droegen.

xxv

En de oude Graaf was dan ook vriendelijk en goed voor ons, voor vader, voor m'n zuster, voor mij. Tot driemaal toe had vader hem het leven gered en dat had hij nimmer vergeten. Sinds moeders dood, die ik nauwelijks gekend heb, trok vader weer geregeld te velde. En wij bleven op het kasteel, waar we leerden en speelden alsof we broer en zuster van den jonker waren. Maar vader zorgde er wel voor, wanneer hij weer thuis was gekomen, en ons van z'n avonturen verhaalde, de gedachte bij ons levendig te houden, dat Karel eenmaal onze Meester, wij zijn onderdanen zouden zijn. We luisterden wel, doch we geloofden maar half. Karel deelde alles met ons, hij was altijd vroolijk, altijd goedgeefs. En wij lieten hem gaarne in alles de eerste zijn. Toen we opgroeiden veranderde onze verhouding. Natuurlijk. Ik werd z'n wapendrager, en al smartte het me soms, dat hij zoo minachtend mij behandelen kon wanneer hij in gezelschap was van z'n adellijke kornuiten, een uurtje van gezelligheid, met m'n zuster en hem alleen, maakte weer veel goed. Maar die uurtjes

20

werden spoedig schaarscher. Zijn vader, de oude graaf stierf. Hijzelf kwam een poos lang te Brussel aan het hof, klom hooger in rang en toen hij 's konings stadhouder in Gelderland werd, verwaardigde hij zich nauwelijks meer den vroegeren speelmaker zijner jeugd van tijd tot tijd een bevel te geven. Slechts uit één ding bleek nog, dat hij m'n zuster en mij toch nog een klein weinigje anders bekeek dan z'n gewone gehuurde dienaren. Hij liet ons werk opknappen, waarvoor de geringste knecht hem zou hebben bedankt, doch hij vertrouwde ons ook zoo volkomen, dat in onze tegenwoordigheid zelfs z'n diepste geheimen werden besproken. 't Is voor een man als hij altijd gevaarlijk z'n geheimen aan iemand anders dan zichzelf te vertrouwen.

Maar misschien ook beschouwde hij ons als te nietige en onbeduidende wezens, dan dat wij hem ooit zouden kunnen schaden. Ondertusschen al de anderen uit zijn omgeving en huis waren jaloersch op ons, wyl wij 's meesters vertrouwen hadden en ze niet half bemerkten, hoeveel vernederingen we daarvoor moesten verduren. Dat maakte ons trotsch en het dragen mogelijk. Langzamerhand echter liep z'n willekeur en zelfzucht de spuigaten uit. Niet alleen, dat hij m'n diensten vorderde bij nacht en ontij, soms gaf hij de dolzinnigste bevelen alleen om me zijn macht te doen gevoelen. En ik droeg en ik zweeg, tot hij eindelijk ook aan haar raakte, aan m'n zuster, die hij schandelijk verjoeg uit z'n huis, ten aanschouwen van heel het gezin, onder valsche beschuldiging dat ze geroofd zou hebben, zij, die alles voor hem over gehad zou hebben, tot den laatsten droppel bloeds. En toen was de maat vol. Ik ging naar z'n vertrek met opgeheven hoofd, zooals ik in geen jaren gedaan had, ik pleitte voor haar en —

hij lachte, ik werd heftiger en voelde hoe het bloed mij naar het hoofd steeg, terwijl ik hem gelastte, om al wat wij voor hem hadden gedaan en doorstaan, haar terug te doen roepen en in eer te herstellen, — toen greep hij met sarrenden glimlach z'n rijzweep en striemde me tot ik lag aan z'n voeten, tot ik wegkroop uit het vertrek, kreunend, als een hond diep in z'n hok, terwijl hij me hoonend toeduwde: „Ga heen, jongske, en leer wat ge uw heer zijt verschuldigd. En wacht je, dat ik ook jou niet verjage.”

De man bracht de laatste woorden stootend uit, alsof hartstocht en drift bij 't herdenken nog eenmaal z'n strot toesnoerden. En 't scheen of het donkerrood van de striem op z'n wang, donkerder brandde.

Hij zweeg even. Hij dronk uit den beker. Daarop zei hij gewoon: „Nu heb ik u alles verteld, omdat ge me anders toch niet geloofd zoudt hebben. Ge zult thans begrijpen, dat ik van dit oogenblik uw bondgenoot wil zijn. Luister en ik zal u in tien woorden, de plannen van uw tegenstander geheel ontvouwen.

Van half October af heeft Brimeu reeds met Margaretha een geheime briefwisseling gevoerd. Ik zelf bracht de stukken over. Hij schreef haar wel raad te weten om Den Bosch voor haar te bezetten. Margaretha voelde er veel voor en gaf eindelijk haar toestemming, alleen op voorwaarde dat hij de stad toch niet zou overrompelen en geen bloed zou vergieten. Ze meende, dat de Bosschenaren, wanneer ze den brief hadden gezien, dien ze Van Megen als bewijsstuk gezonden heeft, hem en z'n mannen wel willig zouden ontvangen. Ze heeft hem voorts geraden niets te doen wat de gemoederen zou kunnen verbitteren, ja, de troepen op een mijl afstands van Den Bosch te houden

en zoo vriendelijk te wezen als maar mogelijk was.

Maar Karel van Brimeu is niet zoo onnoozel als Margaretha. Hij begrijpt heel goed dat Den Bosch hem *niet* gewillig zal ontvangen. Maar wat nood. „Dan zal het wat bloed moeten kosten en dan ook hoe eer hoe liever.” Zie daar z'n eigen woorden. Ge weet nu wat uwe stad te wachten staat. En een gewaarschuid man geldt voor twee.”

Het ernstige gelaat van den Ossenkooper was bij 't luisteren nog versomberd. 't Kwam niet bij hem op te veronderstellen, dat de vreemdeling hem bedroog, dat het misschien z'n bedoeling was, de Bosscher Hervormden tot een onvoorzichtigen stap te verlokken. Mr. Herman had de vaste overtuiging, dat z'n gast waarheid gesproken had. De hartstocht en haat, welke uit elk zijner bewegingen, uit den blik zijner oogen, uit den klank zijner stem gesproken hadden, konden niet zòò natuurlijk gehuicheld worden.

Bovendien, 't was waar, wat De Ruyter in den aanvang gezegd had: het Bosscher Consistorie had reeds gehoord van de beweging der troepen van Brimeu. En met welk doel hij Den Bosch naderde, had men reeds meer dan half vermoed.

Doch thans was de verdenking waarheid gebleken. Hoe zou het gaan, als de stad hem weigerde te ontvangen? Wat zou het lot der Hervormden zijn, wanneer Den Bosch het ten slotte toch op moest geven?

Deze en dergelijke gedachten vlogen den Ossenkooper door het hoofd, terwijl hij peinzend nog een oogenblik met het hoofd in de hand geleund bleef zitten, toen de vreemdeling reeds had opgehouden te spreken.

Dan streek hij met de vlakke hand over het voorhoofd, alsof hij de plagende gedachten weg wilde vegen, en zei:

„Ik wil niet ontkennen, dat mij uw mededeelingen zeer te stade komen, op dit moment; daarmee is 't bewijs geleverd, dat onze inlichtingen en vermoedens gegrond waren. Doch hoe kunt ge verwachten, dat we u daarom alleen, terstond als bondgenoot in onzen kring zullen opnemen?”

„We bestrijden nu toch denzelfden vijand?” meende de ander.

„Ge zegt het zeer juist: *Nu* bestrijden we denzelfden, maar wat zal 't over twee, drie maanden zijn, als we niet meer Brimeu, doch een ander tegenover ons zien. Zult ge dan evenzeer tegen dien andere met ons optrekken?”

„Wat geeft u het recht mij voor een weerhaan te houden?” was de wedervraag van den onbekende, „meent ge, dat het mij makkelijk gevallen is van partij te veranderen? En heb ik tegenover Brimeu zooveel jaren lang niet getoond trouw te kunnen zijn?”

„Gewis,” stemde Mr. Herman toe, „maar ook —” Hij aarzelde.

„Nu?” vroeg hem de ander.

„Ik zal geheel oprecht tegenover u zijn, ge hebt ook getoond te kunnen *verraden*.”

't Was of de vreemdeling nog eens een slag in 't aangezicht voelde, als waarmee Brimeu hem gestriemd had. Een donkerrood steeg hem tot onder de haren. En toch bleef de streep zichtbaar, nog donkerder brandend. Z'n rechterhand, die tot nog toe met den zwaren tinnen beker op 't eikenblad der tafel, rechts van hem, gespeeld had, sloot zich krampachtig om den voet van den kelk. Moeder Mariken zag den volgenden morgen, hoe de hand er twee bochten in had geknepen, — hij stond op, en schor vroeg hij:

„Scheldt ge mij: Judas?”

Mariken keek doodsbleek en geheel ontdaan op en geen oogenblik verloor ze den zwaren beker uit 't gezicht,

waaromheen z'n hand nog altijd wrong, waarmee z'n rechterarm op het tafelblad steunde. Doch De Ruyter zelf verroerde zich niet. Even rustig bleef hij zitten, alleen z'n straffe oogen keken den vreemde aan, hielden den woedenden man in bedwang ook, naar 't scheen. Althans na een oogenblik liet z'n hand den beker los, ging hij weer zitten, sloeg hij zijn oogen voor die van den Ossenkooper neer. Toen zei deze kalm: „Geen Judas! Die ellendige kon een Heiland overleveren, — gij verraadt slechts een *slechten* meester.”

„Maar dan *toch* een verrader?”

„Ja!”

De beide mannen zwegen een wijl. Daarop raapte de vreemdeling z'n hoed van den grond. „Ik zal heengaan,” zei hij langzaam. „M'n geheimen kan ik u niet meer terug vragen en — ge hebt me er niets voor in ruil gegeven.” „Niemand had er u iets voor beloofd,” zei Mr. Herman koel. Doch Mariken verzachtte de scherpte dier opmerking wat, met een vriendelijk: „Waarheen zoudt ge zoo laat nog gaan en in dit weer? Vernacht hier, we hebben ruimte genoeg.”

Met een minachtenden spotlach wees hij haar aanbod af: „Uw man is te braaf om een *verrader* onder zijn dak te herbergen.”

„Nu dan,” antwoordde Mr. Herman, „dan zal ik u zelf noodigen: ga niet heen met een dwaas hoofd en wees onze gast dezen nacht.”

„Nee en nooit” was het wederwoord, „uw „verrader” zou me den ganschen nacht in de ooren klinken. En ge zegt wel terecht, dat ik een dwaashoofd was. Terug kan en wil ik niet meer. En zij, van wie ik verwachtte, dat ze me met open armen zouden ontvangen, stootten mij met afschuw van zich af, nadat ze m'n geheimen kennen. Ik zal van nu aan verstandiger zijn.”

„Wij stooten u niet af,” betoogde de Ossenkooper, „wij verwijten u zelfs niets, we begrijpen wel hoe ge er toe gekomen zijt. Maar alles berust op felle haat, uw handelen en spreken. En ge wilt onze bondgenoot zijn? Wat heeft haat met onze heilige zaak te maken? Meent ge dan dat ieder, die ontevreden is op wien of wat ook, een „ketter” zou kunnen zijn; meent ge dat wij ook naar wraak dorsten? Ge hebt niets begrepen van wat de mannen en vrouwen der nieuwe religie dringt, ge beseft er niets van, dat we ons blanke vaandel zorgvuldig van iedere smet moeten vrij houden. Zijn we dan niet volkomen in ons recht te vorderen, dat gij eerst zult probeeren ons beter te leeren kennen, dat gij ons de gelegenheid zult schenken ù in handel en wandel gade te slaan, eer er sprake van kan zijn, dat we u als broeder, bondgenoot en medestrijder begroeten? Daarom nog eens blijf bij ons, dezen nacht, morgen, zoolang het u goeddunkt. En overreken eerst de kosten eer ge u bij ons aansluit.”

„Dat lust me niet,” was het wrevelige antwoord. „Ik wil een der uwen zijn, zòò als ik ben.”

„Dan zult ge *geen* der onzen worden!”

Met dat woord stond de Ossenkooper zelf ook op. Hij opende de kamerdeur. De vreemde vertrok. En zonder groet stapte hij het huis uit, de slapende stad in.

Toen Mr. Herman gesloten had en weer tegenover z'n vrouw zat, zei deze: „Wat een nacht om onder den blooten hemel door te brengen!”

„Hij heeft het zelf zoo gewild” antwoordde De Ruyter. „En ge hebt nu gehoord, wat ons te wachten staat. Ik behoef je nu niets meer te vertellen. Hij deelde meer mee dan ik zelf wist.”

„En zou het dan heusch tot een beleg kunnen komen?”

„Als God het wil, zullen we 't pogen te verhoeden.”

HOOFDSTUK VII.

Veertien dagen ongeveer na 't bovenvermelde, — 't was op Dinsdag den 11^{en} Februari 1567, — reed, door slechts weinigen opgemerkt, een enkele ruiter de stadspoort binnen. Hij kwam op klaarlichten dag, was onverzeld, zag er volstrekt niet gevaarlijker uit, dan enig ander koerier, — en niemand had er dan ook aan gedacht hem tegen te houden of te bemoeilijken.

Op z'n vragen wezen eenige straatjongskens hem gediensstig den weg naar 't Stadhuis, ja beijverden zich zelfs z'n stappend ros bij te houden, om te zien, wat die vreemde sinjeur daàr uit te richten mocht hebben. Hun nieuwsgierigheid werd natuurlijk niet bevredigd. Want toen de ruiter het groote gebouw in 't gezicht kreeg, stapte hij af aan een taveerne of herberg in de onmiddellijke nabijheid ervan; droeg de zorg voor z'n klepper aan den reeds toegeschoten knecht op, en ging zelf naar binnen, waarschijnlijk om zich door een stevig middagmaal wat schadeloos te stellen voor de vermoeienis en de ongemakken welke hij op de eenzame buitenwegen te verduren mocht hebben gehad.

Ongeveer een uur later verzocht en verkreeg hij gehoor bij de stedelijke regeering en overhandigde haar een verzegeld schrijven vanwege Karel van Brimeu, graaf van Megen, waarin deze verzocht, dat een commissie, bestaande uit eenige raadsleden, hem een bezoek zou komen brengen te Oosterwijk, waar de graaf zich met z'n troepen bevond. De toevoeging, dat hij de stad uit naam

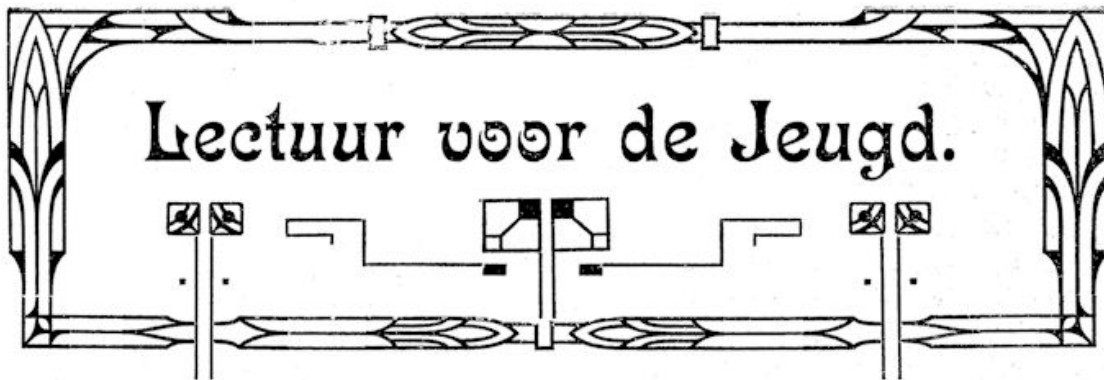
der Landvoogdesse een brief te overhandigen had, was niet eens noodig om den Bosschen Raad met heuschheid te doen antwoorden, dat een zoodanige commissie zich zou haasten den volgenden dag bij den Heer Stadhouder van Gelderland hare opwachting te komen maken. Met welk bescheid de boodschapper nog dienzelfden namiddag zich weer naar Oosterwijk terugspoedde.

't Was een vriendelijke, deftige ontvangst, welke Karel van Brimeu het Bosscher gezantschap op Woensdag den 12^{den} te midden zijner troepen bereidde. De bevelhebber was heusch en blijkbaar goedgeluimd, althans hij hield zich zoo. Ook liet hij niet na de Heeren heel z'n krijgsmacht te laten zien, met de stille hoop, dat reeds dat gezicht hen gedwee en bevreesd mocht maken, voor het geval ze er nog aan denken mochten, zich tegen 's Graven plannen te verzetten. En in 't eind, nadat hij zich met de commissie binnen de weelderige wanden zijner particuliere vertrekken had teruggetrokken, haalde hij een papier te voorschijn en bood dat de Heeren ter lezing aan.

De Commissie dankte en begon te lezen. 't Was inderdaad een brief van Margaretha, waarin zij haar goede inwoners van 's Hertogenbossche verzocht den Heer van Brimeu ongehinderd met z'n manschappen binnen de stad te laten trekken.

Terwijl de ernstige gezichten der afgevaardigden zich over dat schijnbaar zoo simpel document bogen, sloeg Brimeu hen in spanning gade. Zouden ze niet verbleeken, zou niet zoo dadelijk een toornig rood, die strakke tronie's uit den plooi brengen?

Maar de Bosschenaren hielden zich goed. Zonder een spier te vertrekken gaven zij den Stadhouder z'n bewijsbrief terug, bedankten hem voor de inzage en verklaarden dat ze der Stads-

DE OSSENKOOPER VAN 's HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 312).

Job voelde zich koud worden en toch kon hij die plaats maar niet goed verlaten. Hij wist nu wel zeker, dat de schildwacht daarboven niet van zins was, voor zijn plezier z'n plicht te verzuken. En toch hoopte de jongen er nog op, van oogenlik tot oogenblik.

Toen hij eindelijk besloot dan toch maar naar de Vuchterstraat te gaan, waar hij Moeder met den donker zou komen afhalen, hoorde hij een gejoel van druk pratende jongensstemmen naderkomen. Hij bleef staan om het troepje in te wachten. Boven allen uit hoorde hij, bij 't verminderen van den afstand, de stem van langen Lieven, den zoon van baas Merleyn, den smid, uitgalmen. Lieven was z'n beste vriend, doch Job was nijdig op hem en op al de anderen.

„Ha, daar heb je 'em eindelijk,” schreeuwde Lieven, toen hij Job in 't oog kreeg, „waar heb jij gezeten? Moest Jobje bij Moeders pappot blijven van middag.”

Job vond het de moeite niet eens waard om op die plagende vraag een

antwoord te geven. Met minachtenden spijt trok hij z'n schouders op en zei:

„Ga jullie nou gauw door, zeg. Jullie zijn mooie vrienden.”

„Wat zullen we nou beleven?” vroeg Hans Snel verwonderd en boos, „praat jij maar niet van mooie vrienden mannetje. Ben jij een man van je woord? Dan had je ons van middag niet in den steek gelaten.”

„Neen, jullie laat je vriend in den steek,” nijdigde Job terug.

„Ach, laat hem loopen,” zei er een, die het oponthoud al veel te lang had geduurd, „hij zou soms denken, dat we hem noodig hadden.”

„Dat kun je begrijpen!” lachten er twee, drie te gelijk „hém noodig! Ga jij maar naar je Moeder mannetje, en laat je een boterham met stroop geven, dan zal 't wel weer over gaan,” spotten ze en trokken joelend verder.

De tranen van spijt stonden Job in de oogen. En lange Lieven vond dat hij Job niet maar zoo dadelijk links mocht laten liggen. Hij bleef staan en half goedwillig, half verstoord zei hij:

„Waarom was je *niet* op de Markt van middag? Dat hadden we toch afgesproken?”

„Dat hadden we *niet* afgesproken. We zouden hier samen komen.”

„Da's nietes.”

„Da's wel.”

„En ik zeg, dat het niet waar is.”

„Akelige dwarskop mopperde Lieven, „al de andere jongens waren er toch ook. Zou jij nu alleen gelijk hebben? Kun je het dan niet verkeerd hebben verstaan?”

En ziende, dat Job al half overtuigd was, voegde hij er aan toe: „Kom, sjouw maar gauw mee, we weten een mooi plekje waar je misschien stiekem op de wallen kunt klimmen.”

„Waar dan?” vroeg Job belangstellend, eensklaps al z'n grieven vergetend.

„Vlak bij den boom,” was 't antwoord, „schiets maar gauw mee op.”

Ze hadden spoedig de overige snaken weer ingehaald. Daar begon al dadelijk Hans Snel weer te plagen: „Kom je nou toch terug, paplammetje? En je zou ons laten loopen.”

„Schei jij nou uit, met je getreiter,” antwoordde lange Lieven, terwijl hij Hans een por in de ribben gaf; „Job, dacht, dat we hadden afgesproken bij de wallen, in plaats van op de Markt.”

„Zoo,” mopperde Hans, „stomp jij je eigen.”

„Dank je wel,” antwoordde de lange, „ik ben immers lang zoo vervelend niet als jij.”

De anderen lachten. Hans mokte nog wat na, doch schikte zich in 't geval, daar hij wel wist niet tegen Lieven opgewassen te zijn. En gezamenlijk trokken ze voort naar het bewuste plekje.

't Was spoedig bereikt. Ver in den omtrek was er niemand te zien. Ook stak er nergens de zwarte omtrek van een schildwachtfiguur tegen de grauwe lucht af.

Ze begonnen dus voorzichtig de bolwerken te beklimmen.....

HOOFDSTUK VIII.

Weldra waren de jongens alle boven. Toch klopten hun harten. Als ze eens gesnapt werden. En goed beschouwd viel dat uitzicht daarboven toch ook niet zoo erg mee. 't Was reeds te duister geworden om ver te kunnen zien. Wat doode landen, waartusschen zich de rivier meer vermoeden dan onderkennen liet; de vage en sombere omtrek van een enkel dicht bij de stad gebouwde boerenwoning, — dat was al. De nevelen van den Februari-avond en de komende duisternis hadden al 't overige als opgezogen. Bovendien streek een ijzige luchtstroom vlak boven den muur over de stad heen en verkilde de dreumelende jongens tot op het gebeente. Van het leger des graven van Brimeu was van deze zijde schijn noch schaduw te bespeuren, de straten lagen als uitgestorven, de stad scheen verlaten en alleen een heel eind recht voor hen uit brandde er reeds een lichtje in een wachthuis. Onwillekeurig groepten ze dicht bij elkaar als om zich tegen die dreigende triestigheid te beter te kunnen beschermen. „Wat nou?” vroeg Lieven na een oogenblik. En z'n stem klonk weifelend en dof, met vreemden klank in die zwijgende geheimzinnigheid, alsof het zijn stem niet was.

Niemand zei wat. Hij had ook als uitgesproken wat in ieders hart huisde op dat oogenblik. Job's geweten herinnerde er hem onrustbarend aan, dat hij z'n woord niet hield en Moeder, licht in vreeze, liet wachten. En nu dat zoo lang en zoo vurig begeerde nog minder dan half prettig bleek vatte hij eensklaps moed om eerlijk te

zeggen: „Ik ga er van door jongens. Met den donker moet ik op het Vuchtereind zijn.”

Hans Snel voelde weer den lust boven komen om te plagen en Job eens te vragen: „Of Jobje soms bang was in 't donker. En of Jobje nou zoet bij Moesje weg ging schuilen.” Maar hij had de woorden: „Is Jobje soms...” nog niet van de lippen, of plotseling hield hij in. Een wonderlijk geluid liet zich hooren. 't Was maar goed dat het reeds tamelijk duister geworden was, zoodat de snaken elkanders gezichten, niet zoo heel goed meer konden onderscheiden. Want welke jongen houdt er nu van z'n makkers te laten merken dat hij bleek wordt van schrik. En dat was op dat oogenblik toch bij allen het geval. En als de een 't niet voor den ander gelaten had, zouden ze allen waarschijnlijk zich dolgraag weer heel stillerjes uit de voeten hebben gemaakt.

Thans bleven ze beduusd staan en luisterden scherp toe.

„'t Is op de rivier,” meende er een.

„'t Is het roeien van een boot,” verduidelijkte een ander. „Ja, ik zie 'em,” bevestigde lange Lieven terwijl zijn gestrekte rechterarm de plaats aanduidde, waar hij het vaartuig meende te onderkennen.

Alle jongens keken angstig nauwlettend de grauwe duisternis buiten den stadsmuur in.

„Daar ginder staat een groote kerel aan den kant,” zei de bloohartigste van den troep, „hij komt hierheen.”

„Jij kletst,” besliste Job, „dat is een knotwilg. Maar nou zie ik het ook. Lieven heeft gelijk. Daar vlak naast vaart een boot. Zouden ze de stad willen overrompelen?”

In hevige spanning hielden de jongens zich muistil om te beter te kunnen zien en te luisteren.

Het zachte geplons der riemen in

het water was nu duidelijk hoorbaar.

„Zullen we de wacht gaan waar-
schuwen?” opperde er een.

„Zeg, waar mankeert het jou?” informeerde Lieven. „Denk je dat ze ons gelooven zouden? En dan was 't immers meteen door gesnapt, dat we hier tòch zijn gekomen. Laten we dat zaakje eerst maar eens afneuzen. Die kerels zijn toch geen vogels, die maar zòò over de muren kunnen vliegen?”

„Nee,” zei Hans, die z'n spozucht vergeten had, „maar ze kunnen door de waterpoort binnen varen.”

„Als de boom er niet lei,” stelde Lieven gerust. En die hangt aan een paar kettingjes, die m'n vader zelf heeft gesmeed, mannetje. Laat ze maar eens probeeren, daar èèn schakeltje van kapot te wringen.”

De boot was nu geen tweehonderd ellen meer van den muur verwijderd. En de mannen er in lieten haar zoetjes drijven om niet door het riemengeplas de aandacht der manschappen op de wallen te trekken. Misschien ook hadden ze de spiedende knapen ontwaard en aarzelden ze nu nader te komen.

Maar op den stadsmuur haastte niemand zich de komenden onder vuur te nemen. En de boot gleed met den stroom mee steeds dichterbij, tot ze het duistere verwulsel van de waterpoort genaderd was, en daar tegen den buitensten boom stootte.

Enkele der jongens waren op de hurken gaan zitten, lange Lieven en Job lagen plat op den buik met de handen om den muurand geslagen en het hoofd reikhalzend ver vooruit en voorover gerekt om te beter te zien, wat daar beneden gebeurde.

De mannen in de boot, morrelden zwijgend aan de kettingen.

„Toe maar jongens,” lachte Lieven

in zichzelf met blijden trots om het degelijke werk van z'n vader.

Nu stootten ze het vaartuig af naar de andere poortzijde om daar te beproeven of ze meer geluk hebben mochten.

En: „Goed zoo, kerels”, dacht Lieven, „daar zit voor 't minst het geheime slot, waarmee de ketting aan den ring in den muur wordt gesloten. Zie slechts, dat ge het openkrijgt, bazen! En m'n hoofd er af, zoo het jullie lukt!”

Maar 't was dan toch gelukkig, dat er niemand was om den langen smidszoon aan z'n woord te houden. Want na een oogenblik hoorden de jongens de schoot van het slot verschieten, het kettingeind sloeg rammelend tegen de steenen poort, de boom plonste in 't water en — wèg glipte de boot met de mannen onder de duistere poortboog heen.

In eens begrepen de jongens nu, dat het wel degelijk meenens kon worden met de overrompeling der stad. Verbouwereerd staken ze de hoofden bij elkaar. Als dat sluipend geboefte het slot van den buitensten boom kon loskrijgen, zouden ze met den tweeden aan de binnenzijde van den muur ook wel geen moeite hebben.

En zij, de flinke Bosscher geuzenjongens, die maar al gepocht hadden de laatste dagen van Brimeu te verslaan, hadden geen hand uitgestoken om te verhinderen, dat de vijand de stad bij verrassing nam! Wat dom, wat dom, wat dom!

Maar, in ieder geval 't was maar een handvol mannen in die boot. Wanneer de wacht nu nog en dadelijk gewaarschuwd werd, zouden de indringers licht kunnen worden gevat. Ja, dat moest! Al zouden ze een schrobbeering oploopen over hun ongehoorzaam klauteren op de wallen, al

moesten ze er een nacht voor onder den toren worden gesloten!

Zoo holden dan de jongens naar 't wachthuis om de niets kwaads vermoedende manschap te vertellen, dat er verraad broedde en de vijand reeds zoo goed als in de stad was.

Ze waren er geen vijf honderd schreden vandaan en kwamen toch met hoogroode gezichten van spanning en ijver en geheel buiten adem er aan.

Daar stond, dood bedaard, voor de deur, op z'n musket geleund, de schildwacht hen op te wachten en eer nog een van de snaken z'n mond had geopend om het relaas der overrompeling te beginnen, zei de krijger vrij barsch: „Wat Zaterdag rekels, durf je het nu nog te wagen hierheen te komen, terwijl je al zoo lang ginds over de wal hebt gegluurd of meenden jullie nou, dat we hier allemaal sliepen en niemand jullie in de kijkers zou hebben? Ruk uit, kwajongens! Als ik deed wat m'n plicht was, liet ik je allemaal van nacht onder den toren brommen. Want je weet drommels goed, dat het verboden is de muren te beklimmen.”

Nu, een zoodanige strafpredikatie als je je net buiten adem gedraafd hebt om, nu ja, om dan toch op z'n minst je goeie stad van een vreeselijken ondergang te redden, werkt natuurlijk als een straal koud water op je jonge harten vol vaderlandsliefde en dapperheid.

En 't was dan ook niet dan zeer bedremmeld, dat Jobje 't nog waagde den gewapenden grimbaard te antwoorden, dat ze ook niet voor niets waren gekomen, dat er groot gevaar voor de stad dreigde, dat in een woord, de vijand eigenlijk reeds zoo goed als binnen de wallen was.

Evenwel, de man scheen daarvan in 't geheel niet vreemd op te hooren,

nog minder ervan te ontroeren. Spottend zei hij.

„Wel hoor me nou toch zoo'n krielkuiken eens aan. Kraai maar zoo hard niet manneke. Ze behoeven daarachter me, in 't wachthuis, niet alles woord voor woord te verstaan. En moeten de kinderen soms op de stad passen, of houden de groote menschen wacht? Ben jij niet Jobje de Ruyter? Ja? Nou, dan behoorde je al lang thuis te wezen en je Moeder niet in ongerustheid te laten zitten, dat was vrij wat beter, dan je met groote-menschenzaken te bemoeien. En voor de rest geldt precies hetzelfde.”

„Maar heusch er is een boot met . . .” begon Hans Snel.

„Wat?” zei de schildwacht boos „wou jij nou ook nog eens beginnen? Allo, vooruit ruk op, gezwind. Of ik zal jullie eens eventjes de kolf van m'n vuurroer op de ondeugende teenen zetten. Afgemarcheerd.”

En dreigend z'n musket in de beide handen nemend begon de man de jongens voor zich heen en in de richting van de waterpoort te drijven, terwijl zij al maar tegensprekend en benauwd roepend van „verraad” en „overrompeling” en „vijanden” teruggingen.

Maar toen ze zoo drijvend en gedreven tot op een aardigen afstand van het wachthuis en weer vrij dicht bij de waterpoort waren gekomen hield de schildwacht eensklaps stand. En zich daarop glimlachend weer tot de jongens wendend, zei hij:

„Zie zoo, kindertjes, nou is 't goed hoor! Jullie zijn dappere mannekes. Maar je stond me veel te luid te praten, zoo dicht bij het wachthuis. Daarbinnen zaten ook nog wel eenige Paapschgezinden, die niks met jullie vertelsels van noode hebben. En wat wou je me nu eigenlijk vertellen, kereltjes? Dat er een boot door de waterpoort

is gekomen met mannen, die den boom hebben losgemaakt?”

„Ja, ja, heusch, echt waar,” riepen ze door elkaar.

„Zoo, zoo. En dacht jullie nou, dat ik dat ook niet gezien had? Net zoo goed, hoor. Maar ik denk, dat die mannen hier zeker thuis hooren. Hoe zouden ze anders aan den sleutel zijn gekomen?”

„Zij hebben den ketting kapot gemaakt,” antwoordde Hans, die niet merkte dat de vraag spottend gedaan was.

„Dát kan niet,t” meende Lieven, „als mijn vader wat smeedt . . .”

„Ja, jouw vader kan wat,” spartelde Hans tegen, die gelijk wou hebben.

„Zeg dat nog eens,” dreigde Lieven, z'n stevige knuist onder Hans z'n neus duwend.

„Nou, alles kan toch wel stuk, als het moet,” zei Hans weer, achteruit wijkend.

De schildwacht had er schik van. En hij zei: „Stil maar, stil maar, Lieven. Jouw vader maakt heel goede kettingen en beste sloten. Maar ik had zelf die mannen den sleutel gegeven . . .”

„Dan ben je ook een verrajer,” zei Lieven eensklaps, terwijl hij meteen door al de jongens gevolgd van de stadsmuur af en naar beneden holde.

„Verrajer! Verrajer!” riepen ze nog onder het wegloopen. En beneden aan den muur gekomen schreeuwde Jobje nog eens, met z'n handen aan den mond als een trompet, uit al de macht zijner longen: Verraaaa”

Verder kwam hij niet. Een stevige vuist greep den jongen vrij onzacht in den kraag en een vertoornde en zeer bekende stem, die Jobje als een donderslag in de ooren klonk, zei meteen:

„Straatschender, voer jij zulke streken uit? Met welk gespuis loop je op

DE OSSENKOOPEL VAN 'S HERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 379).

Met ontbloot hoofd en staande had de Edelman gesproken. Thans ging hij weer zitten om af te wachten wat er verder zou worden beslist. In beleefde bewoordingen werd hem dank gezegd voor z'n hoofsche woorden en uitnemende bedoelingen ten opzichte der stad. Ook wilde men hem natuurlijk volgaarne het gevraagde uitstel tot het opragen van z'n bewijsstukken verleen. Maar zeer zou hij de stadsregering toch aan zich kunnen verplichten, door, zoo 't hem niet te moeilijk viel, in hoofdtrekken aan te geven, wat hij zich voorgesteld had binnen Den Bosch en tot nut van de stad te doen.

Nog eens stond hij op, nog eens ving hij aan te spreken. Met levendige kleuren, en toch voorzichtig vermijdinge iemand te kwetsen, schilderde hij al de ellende, die in de laatste maanden de heillooze godsdiensttwisten hadden gebracht. Hij herinnerde er aan hoe voorspoedig en welvarend de roerkruchte stad vroeger geweest was, toonde aan dat haar welvaart en rust niet onherroepelijk verloren waren, dat

XXV

de voorspoed kon weerkeeren, wanneer de burgers slechts leeren wilden elkan-der te verdragen, naar welk geloof men ook knielde of bad. Maar dan moest geen verraderlijke aanval van buiten de vesting meer bedreigen, dan moest men onder krachtige leiding, met mannenmoed het verraad, zelfs van de hoogste personen in het land, durven trotseeren. En zoo hem de leiding der troepen werd opgedragen, zou 't onder Gods zegen niet lang meer duren, of de gulden dagen van weleer keerden terug voor hun geliefd Den Bosch.

Met welsprekendheid, met vuur, met overtuiging had hij gesproken. Toen hij weer zweeg, merkte menigeen, niet alleen hoe hij aan sprekers lippen gehangen had, maar ook dat hij 't met hem eens was; dat er nooit beter bevelhebber voor de stad zou kunnen worden gevonden. Ja zelfs z'n felste tegenstanders en de meest wantrouwend- den waren voor hem gewonnen. En met een glimlach ving hij den blik van dwepende vereering en onbegrensd

28

vertrouwen op, die de mannen van 't Consistorie, die Mr. Herman vooral op hem wierpen. Toch wilde de voorzitter geen overijld besluit uitlokken. Hij bedankte den heer van Bombergen nog eens, liet hem met veel eerbetoon door de burgerwacht huiswaarts brengen en opende daarop in besloten vergadering de beraadslagingen over 't geen de leden zoo even gehoord hadden.

De mannen van 't Consistorie, die met hun nieuwen aanvoerder waren afgetrokken, rekenden er vast op, dat de regeering hem tot bevelhebber over de troepen zou aanstellen. Toen de vergadering afgelopen was, werden ze teleurgesteld. Wel had het stadsbestuur een hem passende woning aan heer Antonie aangewezen, wel had het te kennen gegeven hem gaarne spoedig als aanvoerder te kunnen begroeten, maar het wilde toch eerst naar hem onderzoek laten doen bij den Prins en de andere genoemde heeren. Dat laatste werd geheim gehouden en het pruttelende geuzenvolk gepaaid met de belofte, dat dit ook slechts een uitstel van enkele dagen zou gelden, naar alle waarschijnlijkheid tenminste. Maar had de heer van Bombergen eigenlijk nog wel een leger noodig? Groote troepen mannen meldden zich onder geestdriftig gejuich voor z'n woning aan, om hem te verzekeren, dat ze bereid waren hem aanstonds als bevelhebber den eed van trouw te doen. Zoo hij het slechts wilde. Doch z'n vriendelijk, rustig glimlachend antwoord bleef: Neen mannen, niet aldus. Ik ben niet gekomen om tweedracht te zaaien, maar om er een eind aan te maken. Laten we rustig wachten tot alle misverstand opgeheven wordt, en de regeering mij vrijwillig aanstelt. Ga in vrede naar huis. Ik zal spreken zoodra ik uw hulp noodig heb."

Langdurig gejubel beantwoordde die

toespraak, en met een hartelijk: „Leve de Geuzen! Leve het Verbond der edelen! Leve heer Antonie van Bombergen!” trokken de tevredengestelde mannen weer af.

HOOFDSTUK X.

„Dat begint er kwaad genoeg voor ons uit te zien, De Ruyter.”

Met deze woorden kwam Antonie van Bombergen z'n vriend en bondgenoot tegemoet toen deze zich in den loop van een der volgende dagen aan 't huis van den Geuzenedelman vervoegde.

Eenigszins verwonderd keek de Ossenkooper hem aan. Daarop zei hij: „Ge bedoelt Edele Heer?”

„De Raad der stad heeft eenige afgevaardigden naar Brussel gezonden om bij den Prins van Orangiën inlichtingen te vragen omtrent mijn persoon en de voorgewende zending, waarmee de Prins mij belast zou hebben.”

„Ja, daar hebt ge 't nu al,” en verdrietig wierp Mr. Herman z'n breedgeranden hoed op een der zware eikenhouten stoelen in 't vertrek. „Ik heb nimmer nog gezien, dat iets ten goede liep in de wereld, zoo de rechte weg wordt verlaten. We hadden geheel eerlijk moeten blijven.”

„Op dat punt komen wij toch niet tot overeenstemming m'n vriend,” antwoordde Van Bombergen, „de paden der politiek zijn nu eenmaal niet altijd geheel recht te houden. En we konden waarlijk toch niet beginnen met te zeggen, dat geheel het plan der verdediging van de stad tusschen ons beiden opgemaakt is.”

„En toch”, zei Mr. Herman peinzend, „toch ware het verstandiger geweest, indien ik rechtstreeks naar Antwerpen was gegaan en daar het

Consistorie en in Brussel den Prins gevraagd had, wat zij ten behoeve der stad konden doen."

"Ach kom, of je dat wat gebaat zou hebben m'n beste. Meent ge dan waarlijk dat Willem van Oranje maar even met den voet op den grond behoeft te stampen, opdat er een wèl toegerust leger, tot den opmarsch gereed, uit verrijzen zou? Hij had u goeden raad gegeven gewis, om de stad zoo lang mogelijk tegen den Graaf van Megen te verdedigen bijvoorbeeld. Hij had u beloofd, wellicht, om ten voordeele der bedreigde vesting bij Margaretha tusschen beide te komen. Alsof dat wat baten zou! Alsof Margaretha hem zelf nog vertrouwt in deze dagen! Alsof ze 't in heur hart niet toejuicht als Brimeu het rebelsche Den Bosch eens duchtig kastijdt. Wat maalt haar de welvaart van een heele bloeiende provincie! Zoo de Heilige Kerk en haar verraderlijke broeder slechts zegevieren, mogen zooveel ketters om hals gebracht worden als er pannen op de daken zijn. Ik ken de valsche Oostenrijkers. Ze heeft mij zelf om minder oorzaak, dan uw stad haar gegeven heeft, in den kerker doen zuchten. En zoo ik mij zelven geen uitgang verschaft had, voorwaar zij had me er langzaam laten wegwijnen. Neen, neen, gij deedt wèl met terstond op uw eigene mannen te rekenen; met de hulp, die ge noodig hadt zoo dicht mogelijk te zoeken. En laat uw half machteloze regeering bij Oranje en Hoogstraten beide op inlichtingen uit gaan. Wat deert het mij ook eigenlijk. Misschien zijn de heeren verstandig genoeg om te begrijpen, waarom wij het gerucht niet hebben tegengesproken, dat zij ons afvaardigden.

Zoo ze slechts het getuigenis willen geven, dat ik een edelman ben van onbesproken moed en trouw, aan wien

men de zorg voor de verdediging der stad gerust kan toevertrouwen, dan komt alles nog te recht. Daarom weg met onnoodige zorg. En: „help nu uzelf, zoo helpt u God!"

De spreker had met groote stappen het ruime vertrek op en neer geloopt. En met verbazing had De Ruyter naar hem geluisterd. Wat was toch dat wonderlijke, waardoor die man zooveel invloed op het hart van anderen had? Toen de Ossenkooper zoo even bij hem was binnengekomen, was het met een klacht en een ontboezeming van bekommering, dat hij den Bossenaar begroet had. Maar zoodra deze die zorg had gedeeld, was hij omgekeerd als een blad op een boom, had z'n eigen bezwaren en die van z'n vriend weggeredeneerd en thans stond hij daar weer onbevreesd, overmoedig bijna met z'n tartend: help nu uzelf!

Jawel een wonderlijke man! Nimmer nog had De Ruyter iemand ontmoet, die hem zoo geheel in beslag nam, z'n denken en z'n willen zóó beheerschte. En toch was de Ossenkooper geen weeke, geen dweepzieke, makkelijk meegevoerde figuur. Integendeel. Wanneer hij zich eenmaal iets voorgenomen had, moest er heel wat gebeuren, eer hij dat voornemen, die meening zou opgeven. Doch voor Van Bombergen deed hij het willig, zonder dat het hem iets kostte en dat ofschoon hij den man nauwelijks een week kende, ofschoon hij gevoelde dat in het goedpraten van slinksche praktijken een groot gevaar lag.

Zoo liet hij zich dan door den Edelman overtuigen, dat er voor bekommering nog geen reden was, dat hun zaak volstrekt niet wanhopig stond. En eenmaal over hun vrees heen, zaten die beide mannen nog uren te praten over al hun plannen; wat zij doen moesten, als Brimeu de stad op-

eischte, hoe de stad bestuurd moest worden, wanneer die vijand was afgetrokken, en hoe zij samen met de hulp van God en aller welgezinden, van Den Bosch een stad zouden maken, als er geen in heel 't arm geteisterd Nederland was; waar ieder zou vrij zijn; waar God naar inspraak van hart en geweten zou worden gediend; waar welvaart zou heerschen en vrede zou wonen; waar de gulle goedronde Brabantsche lach weer zou worden gehoord bij den arbeid der nijveren; waar een dankbare nakomelingschap zich eens zou herinneren wat twee mannen van hun stad hadden gedaan: een edele Edelman en een edele Ossenkooper!

O, zij meenden 't echt goed, die beide voortvarende mannen. Ze brandden van begeerte om vrij te zijn en vrij te maken. Ze hadden ook wel begrepen, dat het inderdaad om iets meer ging dan wat beter eten, beter behandeling, meer brood en meer loon. Dat het eigenlijk ging om de eere Gods en 't heil van onsterfelijke zielen. Maar de een was een krijgsman met een veelbewogen, ruw soldatenleven achter zich en de ander een veekooper, die veel gezworven had tusschen vreemd en woest volk. En zij beiden meenden wel eens, dat Gods werk te lang op zich liet wachten, dat zij beter wisten dan Hij, wanneer het *Zijn* tijd was en dat zij Hem moesten helpen, Hem die van menschen gediend wil zijn, maar nimmer hen noodig heeft. Ach, hadden die dappere mannen wat meer *gebeden*, wat minder *gedaan*! Misschien was het lot van arm Den Bosch dan anders geweest.

Doch keeren we tot ons verhaal terug. De afgezanten door de stadsregering naar den Prins van Oranje en den Graaf van Hoogstraten gezonden, om te vragen of het waar was, dat

heer Antonie van Bombergen door hen als beschermer van Den Bosch met De Ruyter was meegezonden, kwamen spoedig terug.

En hoe luidde het antwoord der beide Edelen?

Zij hadden genoemden Bombergen *geen* last gegeven, noch zelf noch door geschrift. Maar 't kon mogelijk zijn, lieten ze er bij zeggen, dat de Heer Van Brederode, die zich te Vianen bevond, uit 's Prinsen naam den heer Van Bombergen had afgevaardigd. Doch dat kon spoedig genoeg opgehelderd worden, wanneer slechts even aan den Heer van Brederode een brief werd gezonden.

Nu dat behoefde eigenlijk niet meer, want de stadsregering *had* reeds een bode naar Vianen afgevaardigd.

Maar het antwoord kwam eerst dagen later in Den Bosch aan. Toch moest de regering ten opzichte van den Edelman tot een besluit komen. Want het Geuzenvolk, dat niet zoo nauwkeurig onderzocht, en den heer Van Bombergen onvoorwaardelijk geloofde, morde reeds, omdat de stedelijke raad den Edelman nu *nóg* al niet tot bevelhebber over de troepen had aangesteld.

Wat moest de regering doen. Ze had wel zin om Bombergen z'n gang maar eens te laten gaan tegenover den Graaf van Megen, die nog maar altijd dreigend van uit Vucht op de stad loerde. Maar zoo 't eens verkeerd uitliep, dan konden ze zich niet dekken met den naam van Willem van Oranje, noch met dien van den Graaf van Hoogstraten, en wat zou de arme stad *dán* weer van Brimeu en Margaretha te duchten hebben. Inderdaad 't was op dat tijdstip verre van aangenaam lid van den Bosscher Raad te zijn.

Na lang over en weer praten, dreef het derde lid der regering het door, dat heer Antonie van Bombergen aan

het hoofd der Bossche soldaten werd gesteld.

Den volgenden dag heerschte er een buitengewone drukte binnen de belegerde veste. Jong en oud was op de been, om te gaan zien hoe schutters en soldaten voor het stadhuis aan den nieuwen bevelhebber den eed van trouw zouden zweren. In volle wapenrusting op een fieren klepper gezeten reed Antonie van Bombergen, door vele leden van het Consistorie gevolgd, van z'n woning naar de Groote markt. Voor hem uit liepen natuurlijk alle Bosscher jongens, bij wie noch Job, noch lange Lieven, noch Hans Snel gaarne ontbroken zouden hebben. Er werd gejuicht, er werd gezongen, kortom 't had er veel van of een koning z'n blijde intocht deed. En minzaam naar alle zijde glimlachend en groetend trok de held van den stoet door de vroolijk, volle straten, terwijl het aantal zijner volgers maar al aangroeide, zoodat ten lange leste alleen de zieken nog ontbraken bij de menigte, die op het marktveld samenstroomde. Toen allen stil stonden en 't geroezemoes der duizenden stemmen langzaam wat bedaarde, begon Van Bombergen z'n nieuwe manschappen en de verzamelde burgers toe te spreken. Langs goten, op punten van palen, hingen, stonden of zaten de jongens met open mond te luisteren, al begrepen ze lang niet alles. Doch ook de grooten rekten de halzen om toch geen enkel woord te verliezen. Tot in de achterste rijen was Bombergens volle, zware stem te verstaan. En hij wist te spreken naar het hart des volks. Nog eens zei hij het hun, dat hij slechts gekomen was om vrede en welvaart en vrijheid binnen Den Bosch te bevorderen. En dat zou wel komen indien slechts allen hem helpen wilden, jongen en ouden, van wat godsdienstige overtuiging ze ook waren.

„Dat wilt gij immers, trouwe burgers van Den Bosch?”

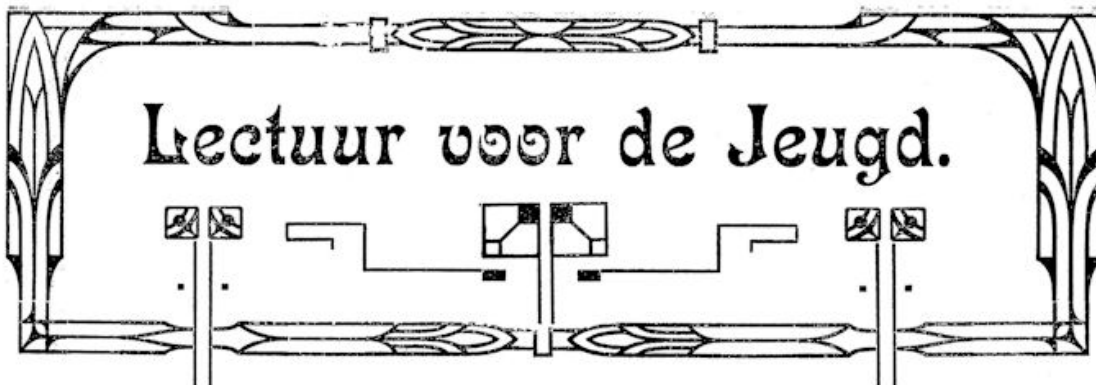
„Ja, ja, wij willen,” werd er geroepen. En: „Leve Antonie van Bombergen!” klonk het hier. „Weg met Brimeu! Weg met den Kanselier!” klonk het wat verder.

Maar de spreker wenkte met de hand. Het werd op nieuw aandachtig stil boven de hoofden dier duizenden. Toen schilderde hij hen al de ellende, die, sinds jaren nu al, de lage landen geteisterd had; met levendige kleuren maalde hij het lijden der vrouwen, de wanhoop der kinderen, de machteloze woede der mannen.

En menig oog versomberde bij 't herdenken der gruwelen, die waren gepleegd. En bitterheid rees in 't hart tegen den dwazen koning en zijn aanhang, die zóó een vrij, rustig, welvarend volk poogde te knechten, ook al noemde niemand de namen van Philips en Margaretha. „Is het dan te verwonderen,” ging Van Bombergen voort, „dat ten laatste onze mannen in arren moede en tot dol wordens toe gesard, de kerkgebouwen hebben aangetast? 't Was niet verstandig misschien, maar wel te begrijpen. Wij hebben ons dan aan hout en aan steen vergrepen. Zij, die tegenover ons staan, evenwel aan goed en bloed, aan lijf en leven, aan grijsaard en kind. En ze hebben onze vrijheid geroofd en onze rechten geschonden. Moest dat niet prikkelen tot verzet?”

Nog eens riepen de opgewonden mannen: „Ja, ja, weg met de beulen. Voor vrijheid en recht!” En nog eens was een enkele handbeweging voldoende om den storm te doen bedaren.

„Maar die tijden zullen voorbij zijn, trouwe burgers. Orde en welvaart zullen weerkeeren. En ieder zal rustig genieten van de vrucht van zijn vlijt. We zullen in eendracht samenwerken

Lectuur voor de Jeugd.

DE OSSENKOOPER VAN 'sHERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg van blz. 438).

HOOFDSTUK XI.

„Wil jij voor Vader niet eens even een boodschap doen, Job?” vroeg Mr. Herman op Vrijdag den 21sten Februari, toen hij gereed stond de deur uit te gaan.

„Nu dadelijk, Vader?” vroeg Job, „of is het van middag ook vroeg genoeg?” De jongen had met z'n vrienden afgesproken tegen negenen op de Markt te zullen zijn.

„Nee, neen baas,” was het antwoord, „ga jij maar direct even naar baas Merleyn, den smid, en vraag hem of ik er vast op rekenen kan, dat het voor van middag bezorgd zal worden. Kun je dat wel onthouden?”

„Ja, Vader, of die zorgen wil, dat het voor van middag bezorgd wordt.”

„Juist Jobje,” zei Vader en meteen Moeder Mariken een afscheidskus gevend, wilde Mr. Herman heengaan.

„Maar wat moet baas Merleyn dan brengen Vader?” vroeg Job, door het geheimzinnige van de boodschap nieuwsgierig geworden.

xxv

„O, baas Merleyn begrijpt je boodschap wel, hoor, en kinderen behoeven niet alles te weten.”

Met dit bescheid kon Job gaan en de kleur, die hij kreeg, bewees dat Vader goed begrepen had dat de jongen puur uit nieuwsgierigheid gevraagd had.

Of Job nu echter zoo dadelijk van dat kwaaltje genezen was?

Ik betwijfel het en neem veeleer aan, dat hij zich den geheelen weg over, het hoofd nog brak om toch uit te vinden, wát de smid zoo haastig te bezorgen had.

Bij vader? Of bij heer Antonie van Bombergen misschien?

De vragen waren vele en de antwoorden min.

Had de jongen echter de gesprekken kunnen hooren, die z'n Vader nog geen half uur later in de woning van den nieuwen bevelhebber en met dezen hield, z'n nieuwsgierigheid zou bevredigd geworden zijn en hij had dingen vernomen, waarvan hij zelf niet droomen kon.

Maar wat Jobje niet vergund werd, wordt het ons wel. Wij schieten maar

32

even de vleugelen der verbeelding aan en — daar staan we, midden in 't vertrek, waar heer Antonie van Bombergen met den Ossenkooper in druk gesprek is.

„Dus voor alles is gezorgd De Ruyter?”

„Ja, uwe Edelheid. En ik heb zelfs zoo even m'n jongen nog naar Merleyn den smid gestuurd om dezen te vragen, of hij niet vergeten zou mij het slot te bezorgen, dat de kist en tevens de kostbare sleutels zal bewaren.”

„Maar ge hebt toch den knaap zeker niet gezegd, waartoe ge dat slot gebruiken woudt?”

„Neen, dat waarlijk niet. Het woord „slot” heeft hij zelf niet van mij gehoord. Hoewel de bengel graag genoeg geweten had, waar ik hem eigenlijk om stuurde.”

„Dan zal het nu wel zoo wat tijd worden om ons plan ten uitvoer te brengen,” zei Van Bombergen en reeds stond hij op. „Zijn de manschappen gereed en is alles klaar?”

„Maak daar staat op,” antwoordde De Ruyter. „Maar”

Hij aarzelde even.

„Nu” vroeg Bombergen met een kleine glimlach, „zijt ge bevreesd, deinst ge terug.”

„Neen, Edele Heer, ge weet, dat vrees m'n gebrek niet is,” hernam de Ossenkooper rustig; „maar ik vind het toch wel een weinig kras, dat de wettige overheid niet meer in 't bezit der stads-sleutels zou zijn.”

„Ik moet ze in m'n bezit hebben, De Ruyter. Geloof me er broedt verraad tegen ons. Nog altijd zijn de Kanselier en de heer van Merode binnen de stad, hoewel ik de Regeering verzocht heb hun beiden het verblijf binnen Den Bosch te ontzeggen.”

„Maar, Edele Heer, vergeef me, dat ik de tegenwerping make, met welk recht zou de stedelijke raad die mannen buiten de poorten sluiten? Zoolang ze zich rustig houden, geldt toch ook voor

hen, wat ge belooftet binnen Den Bosch te zullen brengen: vrijheid voor een ieder.”

„En als ik u nu eens bewees, dat die beiden een gevaar zijn voor de rust der stad. Als ik nu met stukken kon laten zien, dat het hun toeleg is Brimeu de stad in handen te spelen? . . . Zie eens hier!”

Van tusschen zijn wapenrusting haalde van Bombergen eenige brieven te voorschijn en gaf die den Ossenkooper over met het enkele woord: „Lees.”

De Ruyter vouwde één voor één de stukken open.

„Van de Landvoogdesse?” riep hij vol verbazing uit „Ja,” antwoordde de Edelman, „aan den Kanselier en den heer van Merode.”

„Maar, dat moeten gestolen brieven zijn!” meende Ruyter.

Bombergen glimlachte weer even. „Dat noemt men zoo niet in oorlogstijd. Ja, inderdaad zijn deze stukken mij door list in handen gekomen. Doel wat wilt ge? Zou 't soms beter geweest zijn, dat ik ze keurig en ongeschonde de heeren had laten thuis bezorgen. Lees toch eens welke vriendelijke bedoelingen en plannen Margaretha met ons heeft.”

De Ossenkooper las en al lezend steeg een donkerroode blos van toor hem naar 't gelaat. O, de bedriegelijke valsche Oostenrijksche. Daar had z het nu zwart op wit laten zetten: de Kanselier moest maar zien hoe hij de Stedelijke regeering kon overhalen om Brimeu met z'n mannen binnen de vesting te laten en Bombergen met allen die van de nieuwe religie waren uit den weg te doen ruimen. En zo waar, daar werd uitdrukkelijk ook nog de naam van Herman de Ruyter genoemd. Op hem in de eerste plaats moest de hand gelegd worden.

„Zijt ge er nu geheel van overtuigd, dat die heeren zoo spoedig mogelijk de stad uit behooren te worden gezet? En dat ik binnen Den Bosch niets doen kan, wanneer de vrees mij voortdurend moet bekruipeu, dat het ieder uur de stedelijke regeering in 't hoofd kan komen, de poorten wijd open te zetten om Brimeu en de zijnen binnen te halen?”

„Ge hebt gelijk Edele Heer als altijd,” erkende de Ruyter, „nu begrijp ik, dat het noodzakelijk is, als brood, de sleutels der stad in onze handen te hebben.”

„Ja, dat zeker,” antwoordde van Bombergen, en hij begon weer het vertrek op en neer te wandelen, gelijk hij gewoon was te doen, wanneer z'n plannen hem geheel in beslag namen. „Maar ze zullen ze maar zóó niet geven, die vroede vaderen ginds op de markt. Dan zal ik hun óók die verraderlijke brieven onder de oogen houden en zoo dat hen niet overtuigt, zal ik ze met geweld van wapenen dwingen mij de sleutels ter hand te stellen. En wanneer ze nóg aarzelen die beide Spaansche spionnen zonder eenigen vorm van proces buiten de poorten te jagen, bij mijn eer dan zal ik de heeren weten weg te krijgen. En Brimeu evenzeer!”

Een diepe plooi had zich op Bombergens voorhoofd en tusschen z'n oogen gegroefd. Zóó zag hij er uit als een man, die voor niets en voor niemand wijken zou. En haastig zich naar de deur wendende, zei hij tot zijn onderbevelhebber: „Laat ons gaan! Reeds stelden we te lang uit!”

Toen de edelman buiten de deur trad, kon z'n oog met welgevallen de daar reeds sedert een geruimen tijd verzamelde manschappen gadeslaan. Het waren meest stoere, trouwhartige gezichten, die met een zeer welwillenden haast bewonderenden blik, den zijnen beantwoordden. Schoon de meesten uit

den troep beter met de werken des vredes dan met die van den krijg op de hoogte waren, was het toch een keurtroepje, ál vrije mannen van Brabant, met wie een man als Bombergen heel wat tot stand brengen kon.

De bevelhebber gevoelde dat zelf ook heel goed; er kwam altijd iets warmes in z'n hart, wanneer hij die trouwe, goedwillige, gezonde mannen in de oogen keek. Ja, ze waren het waard in een vrij land, vrij te wonen, vrij God te dienen. En op hem konden ze bouwen, hij zou alles voor hen doen wat in z'n macht stond. Maar dan moesten er geen verraders binnen Den Bosch zijn. Dan moest hij, hij alleen alle macht in handen hebben. En dat zou lukken, Voorwaarts!

Dreunend klonken de stevige voeten door de koude straten. Met veerkrachtigen tred liep Bombergen voorop, zeker en rustig voortstappend op z'n doel af.

Voor het stadhuis stelde de bevelhebber z'n mannen op. Daarop ging hij zelf met den Ossenkooper en sommige anderen naar binnen, en eischte van den ontstelden Raad, dat hem de sleutels der stad zouden worden overhandigd. Menigeen van het eerste en tweede lid vooral, verbleekte bij het hooren van dat stoute verzoek, zooveel op een bevel gelijkend. De dappersten onder hen, dorsten te weigeren; de Edele Heer was Bevelhebber, zeker, maar 't was nog de vraag of hij 't naar recht en wet was. Immers niemand had nog z'n schriftelijke opdracht gezien. En bovendien de sleutels der stad behoorden op 't stadhuis te blijven en niemand dan de regeering der stad had het recht er de hand aan te slaan.

Maar daartegenover verhieven zich luide en dreigende stemmen uit het derde lid: de mannen der gilden en kleine burgerij. Als heer Antonie de

stad waarlijk zou verdedigen tegen iederen aanval, dan moest hij op ieder oogenblik weten, wie er uit- en ingingen en dat kon niet of de sleutels moesten onder zijn berusting zijn.

Een der tegenstanders waagde het daarop te zeggen, dat men de stadsregeering toch niet van verraad zou verdenken.

„Van verraad niet,” antwoordde de bevelhebber gevat, „maar toch weten de heeren de sleutels der stad niet zoo zorgvuldig te bewaren of er komen van tijd tot tijd mannen hier binnen, die heel veel van verraders hebben. Wat ook niets te verwonderen is, sinds we zoo vriendelijk zijn de beide hoofdschelmanen Jan van Merode en den Kanselier nog altijd gastvrijheid verleenen.”

„Weg met die verraders!” riep een stem. Maar de voorzitter gebood dringend stilte. En daarna zich tot van Bombergen wendende zei hij: „Gij spreekt boud, en ik mag niet toestaan, dat er in den Bosscher raad zóó over genoemde heeren gesproken wordt.”

„Ook niet als ik u *bewijzen* kan, dat die genoemde heeren verraders *zijn*?” vroeg de edelman.

't Werd eensklaps doodstil op die woorden en men zag hier en daar een enkele, die wat erg druk bij den Kanselier en den heer van Merode placht in en uit te loopen, zichtbaar bleek worden.

Ondertusschen had van Bombergen de ons reeds bekende brieven van de Landvoogdes aan den Kanselier en Merode uit z'n kleed te voorschijn gehaald en onder zoo mogelijk nog dieper zwijgen hoorde de Raad het aan, hoe Margaretha hen wilde verraden en overleveren aan Brimeu. En toen de lezer aan 't slot bij dien regel kwam waarin uitdrukkelijk gezegd werd, dat én Bombergen én Mr. Herman als hoofdschuldigen moesten worden gevat om

hun welverdiende straf te ondergaan, toen rezen plotseling de mannen van het derde lid woedend van hunne plaatsen. En in verward dooreengeroep scholden zij beurtelings op de verraderlijke Landvoogdes en haar helpers binnen Den Bosch en eischten ze mét en vóór Bombergen de sleutels der stad op. Als onwillekeurig schaarden zich allen, die in de vergadering vóór den Edelman waren om dezen en om De Ruyter heen. De weinige raadsleden die zoo even hun stem nog tegen het overhandigen der sleutels hadden durven verheffen, waren met den Burgemeester besluiteloos.

En toch moest er beslist worden. Een enkele blik uit de vensters der raadszaal geworpen was voldoende om te beseffen, dat Bombergen met behulp der rustig daarbuiten wachtende mannen desnoods de gevraagde voorwerpen zou nemen, zoo ze hem niet gegeven werden. Bovendien waren een menigte lediggangers en langs de straat spelende knapen zich op het marktveld bij de soldaten komen voegen en van tijd tot tijd vertelde een hartelijk gemeend: „Leve onze bevelhebber!” den binnenzittenden, dat Bombergen ook op den steun dier lieden kon rekenen.

Was het dan te verwonderen, dat de in 't nauw gebrachte vroede vadersen toegaven?

Met de begeerde sleutels in de hand verliet de Bevelhebber door z'n mannen juichend begroet, binnen een kwartier het raadhuis en begaf zich, door hen ordelijk vergezeld, naar z'n woning waar de kostbare voorwerpen zorgvuldig in een zware eiken kist werden weggeborgen, terwijl het kunstige hangslot door Mr. Merleyn reeds voor een paar uren bezorgd, secuur werd omgedraaid en daarna het geheel aan de zorg van enkele zeer vertrouwde mannen werd overgegeven.

Want noch Van Bombergen, noch onze Ossenkooper hadden voor 't oogenblik den tijd zelf de bewaking der gewichtige stukken op zich te nemen. De voortvarende edelman had dien dag nog meer te doen. Wel kon nu niemand zonder zijn toestemming de stad meer binnenkomen of verlaten, maar Van Bombergen wenschte meer dan dat. Brimeu lag reeds veel te lang daar te Vucht naar z'n zin. Een enkele maal had hij er met de stadsregeering over gesproken een uitval te doen ten einde den graaf van Megen tot opbreken of strijden te dwingen. Doch de voorzichtige Bosscher regenten wilden maar liefst de geit en de kool sparen en Brimeu niet noodeloos verbitteren, daar men toch nimmer kon weten of te een of anderer tijd de graaf van Megen niet in de gelegenheid zou komen zich op de stad te wreken.

Zulk een redeneering was natuurlijk Van Bombergen tot hevige ergernis. Maar wat zou hij er tegen doen? Hoewel bevelhebber der stad, was hij toch danig in z'n bewegingen belemmerd, daar de regeering had goed gevonden niet hem, maar den Busmeester het tuighuis, d. w. z. de bewaarplaats der wapenen toe te vertrouwen, zoodat hij geen kogel kon verschieten noch vuurroer uitdeelen, zonder dat deze het goedvond.

Dat moest nu ook maar in eens uit zijn. Buiten stonden de mannen nog voor 't huis; binnen enkele oogenblikken was de bevelhebber opnieuw met hen op weg: ditmaal naar het tuighuis, waar de Busmeester kort en goed werd aangezegd ook *zijn* sleutels uit te leveren.

De man maakte daartegen nog al eenige bezwaren: hij gehoorzaamde der stadsregeering, anders niemand, verzekerde hij. Doch nu Van Bombergen die regeering zelve had gedwongen *zijn* wil te doen, zou de Busmeester

ook gehoorzamen. En toen daar geen sprake van scheen te zijn, gelastte de Bevelhebber eenvoudig enkele zijner mannen den Busmeester vast te houden, waarop onder veel tegenspartelen de sleutels van het tuighuis van diens gordel in Bombergens handen overgingen.

„Dat is een welbestede dag geweest, De Ruyter”, merkte de Bevelhebber aan, toen ze dien avond na de manschap weggezonden te hebben, van elkander afscheid namen.

„Anders onaangenaam werk, Edele Heer”, meende de Ossenkooper.

„Ja, ik toon de menschen ook liever een heusch gelaat, dan dat ik hen dwing tegen hun zin mijn wil te doen. Wat b. v. dien Busmeester betreft, wel, in m'n hart vond ik hem een flinken kerel, toen hij weigerde iemand anders z'n sleutels over te geven. Maar nood breekt wet! En misschien dat de man binnenkort inziet, dat ik gelijk had, toen ik de wapenen der stad tot mijn beschikking wou hebben. Want Brimeu zal nu spoedig genoeg ondervinden, dat ik voorraad gekregen heb.”

„Denkt ge den wolf dan in z'n hol te gaan bestoken?” vroeg de Ossenkooper weer.

„Neen, dat niet. Maar eenige stukken geschut op de wallen geplant, zullen hem licht kunnen beschieten en dan wed ik, dat ge den graaf van Megen spoedig zult zien opbreken.”

„Houdt ge hem voor een lafaard, Heer?” vroeg De Ruyter verbaasd.

„Ik houd Brimeu voor een verstandig man, vriend, die wel graag de Landvoogdesse een genoeg zou doen, maar die om heel Den Bosch niet een van z'n mannen wil missen, te meer daar hij nog niet eens weet, of 't hem wel vriendelijk afgenomen zou worden, wanneer hij met geweld ons geweld keerde. Want hij behoeft er niet op te rekenen, dat Margaretha hem de hand boven

't hoofd zou houden, wanneer Koning Philips z'n maatregelen soms verkoos af te keuren. En daarom, als Brimeu ziet, dat het ernst kan worden, zullen we hem wel spoedig zien heengaan."

"Dus u wilt den graaf van Megen van de wallen af gaan beschieten?"

"Juist, dat was m'n bedoeling en wel zoo gauw mogelijk. Me dunkt we konden het zelfs morgen wel doen."

"Maar heel ons geschut op de wallen bestaat enkel en alleen uit „de Stuer-gewalt" of „Booze Griet", met nog een stuk twee, drie kleinere vuurmonden," zei De Ruyter bedenkelijk. „'t Is waar, booze Griet moet een geweldig ding wezen, wanneer het met een vollen horen kruit geladen wordt. Als ten minste het rijmpje waarheid bevat, dat er in gegriffeld is:

Als ik geladen ben met een vollen hoorn
Schieft ik te Bommel over den toren
En ben ik geladen vol en zat
Dan schiet ik te Bommel over de stad."

"Waar ik niet veel van geloof", viel hier de heer Van Bombergen in. „En moest ik alleen op Booze Griet steunen, ik zou mij voorwaar wel tweemaal bedenken, daarmee Brimeu te bestoken. Doch er zijn immers nog stukken achter 't stadhuis, op de markt, voor 't tuighuis en nog op enkele plaatsen? Welnu, ook die zullen we naar de wallen laten sleepen, of de regeering het goedvindt of niet."

"En als nu die aanval eens mislukte?" twijfelde Mr. Herman nog.

"Dan was de stad voor de nieuwe religie verloren" was 't antwoord. „Laat ons er saam voor zorgen dat hij zeker slaagt."

HOOFDSTUK XII.

Er zijn tijden in het leven der volken en steden, zoo goed als der men-

schen, waarin dagen rijker in gebeurtenissen zijn, dan anders jaren. Zoo was 't in deze dagen binnen Den Bosch. En Zaterdag de 22ste Februari, onrustiger nagedachtenis, zou deze waarheid opnieuw bevestigen.

We weten, dat het in Van Bombergens plan lag z'n gewelddadig optreden van Vrijdag voort te zetten, door eigenmachtig de kanonnen naar de wallen te doen sleepen en vandaar op Brimeu te richten.

Daar kwam echter dien Zaterdag niets van. We haasten ons de reden daarvan op te geven.

Nauw was de stedelijke regeering na het in beslag nemen der stadssleutels wat tot bezinning gekomen; nauwelijks ook hadden de heeren tot hun genoegen gezien, dat met Van Bombergen ook het grootste gedeelte van het derde lid het stadhuis had verlaten; of ze kregen ook weer wat moed. Door een schandelijk onrechtvaardige daad had de Bevelhebber zich van de kostbare stukken meester gemaakt; ze hadden ze hem niet vrijwillig gegeven, gewis niet. En wie waren nu eigenlijk heerschers binnen Den Bosch: Schout, schepenen en stedelijke Raad of — Van Bombergen met z'n aanhang?

Ze zouden die drieste bende eens toonen, dat zij maar niet zóó de teugels van 't bewind uit handen gaven: dus besloten de vroede vaderen Van Bombergen een boodschapper te zenden en hem te gelasten vóór den Raad te verschijnen. Vooral de heele of verkapte vrienden van Margaretha, Brimeu of den Kanselier lachten in hun vuistje. Evenwel wat te vroeg.

't In den Raad door Van Bombergen voorgelezene bleef geen geheim.

Reeds dienzelfden Vrijdagavond nog begon het gerucht door de stad te loopen, dat de twee commissarissen, de Kanselier en de heer van Merode,

de stad hadden willen verraden, en dat die van de nieuwe religie in groot gevaar van hun leven zouden zijn geweest, als Bombergen de brieven niet had geopend. Eer echter iedereen het wist, was het volk reeds van de straat en de nacht gedaald, zoodat de beide commissarissen nog één keer rustig konden slapen, misschien wel droomend van plannen om Den Bosch Brimeu in handen te spelen, maar nog onbewust van 't dreigend gevaar, dat ze van 't woedende volk te duchten hadden.

's Zaterdagmorgens reeds vroeg stapte een bode van wege den stedelijken Raad uit het stadhuis naar Bombergens woning. Enkele ledigloopers vroegen den man of hij nu eindelijk naar de beide Commissarissen ging om dien verraders het verblijf binnen de stad te ontzeggen. De bode ontkende noch bevestigde en stapte stil door, uit nieuwsgierigheid door z'n ondervragers gevolgd.

„Is er wat aan handje?” vroeg een bakkersjongen, die met den broodkorf aan den arm, de klanten van versch morgenbrood ging voorzien aan den bode, dien hij door zooveel mannen gevolgd zag.

„Vier vingers en een duim” antwoordde de stadsdienaar, die op zijn manier vroolijk wilde zijn.

De teleurgestelde bakkersgezel keerde zich mopperend van hem naar een der ledigloopers. Die was meer bereid inlichtingen te geven, uitvoeriger naar mate hij minder wist.

„Of er wat aan de hand is vrind? Dat zal je waar zijn. De stadsregeering laat de verraderlijke commissarissen aanzeggen, dat ze binnen drie uren de stad hebben te verlaten,” beweerde hij wijs.

„Juist goed,” meende de bakker „weet je nog met wat schijnvroom gezicht Jan van Merode hier zoete

broodjes kwam bakken. Maar ik vertrouwde hem nooit. Als die z'n zin had, bleef geen enkel man van de nieuwe religie meer gespaard; en kreeg ik de mijne, dan stonden er voor 't stadhuis spoedig een paar hooge galgen, maar voor mij niet.”

Met een ruk gooide de bloeddorstige ridder van het koekedeeg z'n zware mand op z'n andere heup en stapte met de ledigloopers mee achter den bode aan. Langzaam aan kwam er meer volk op de been. En eer de bode twee en een halve straat verder was, was aan den bakker, een bijhouwer, aan dezen een herbergier en een smid en een koopman, en een jongen en een krijgsknecht en Jobje, Hans Snel, Lieven Merleyn en heel 't verdere gevolg van weinig omhanden-hebbende oude en jonge Bosschenaren toegevoegd; welke gansche stoet den bode volgde om de beide commissarissen ter stad uit te zien zetten.

Werkelijk ging de weg van den man langs de woning dier heeren en toen... daar voorbij.

„Hij heeft ons der allemaal tusschen,” lachte de herbergier, terwijl hij zich omkeerde om weer naar z'n taveerne terug te gaan.

De lediglooper van de bereidwillige inlichtingen stond beschaamd, en werd boos, toen de smid vroeg: „Wie wist dat zoo goed, dat die bode naar de commissarissen ging?”

De bakkersgezel wees met een minachtend gebaar naar z'n zegsman. Heel de troep lachte. De man had het land.

„Nu ja,” zei hij, „zeker, dat heb ik gezegd. En wat zou dat dan? Moesten die gemeene verraders dan al niet lang uit de stad zijn gejaagd?”

Hij had z'n doel bereikt. De aandacht der menigte was van hem zelf afgetrokken en op de commissarissen gevestigd.